

ERDÉLY

HONISMERTETŐ FOLYÓIRAT

AZ ERDÉLYI KÁRPÁT-EGYESÜLET

ÉRTESÍTŐJE.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

SZERKESZTETTE :

MERZA GYULA.

1908.

XVII. ÉVFOLYAM.

48 képpel és egy térkép-melléklettel.

KOLOZSVÁR,
AZ ERDÉLYI KÁRPÁT-EGYESÜLET KIADÁSA.

1908.

TARTALOM.

I. Nagyobb cikkelyek.

	Lap
<i>József</i> királyi herceg ő fensége: Az első hóról	1—3
<i>Apáthy</i> István dr.: Az erdő hajnali imádsága	116—119
<i>Csiki</i> : A „Szent Anna“-gyógyforrás (egy képpel)	36—39
<i>Czirbusz</i> Géza dr.: Hegyek és folyók nevei Erdélyben	139—148
<i>Darányi</i> Ignác és mások: Az Erzsébet logogó égisze alatt. Emlék- sorok (két képpel)	97—106
<i>Ekefalvi</i> : Kolozsvár környékének turista-térképe (3 képpel és egy térkép-melléklettel)	82—85
<i>Figyelő</i> : A Detonáta (egy képpel)	85—87
„ Szárhegyi gróf Lázár István (egy képpel)	129—133
<i>Fejér</i> Gerő dr.: A Gyergyóbékási Szurduk (egy képpel)	119—121
<i>Fekete</i> Gábor: Kitartásban van a siker	107—108
<i>Harmath</i> Lujza: Székely dolgok	14—17
<i>Herrmann</i> Antal dr.: Turista-ötletek	163—164
<i>Illyés</i> Tibor: Székelyvel a Mezőhavason át	44—45
<i>S. Kovács</i> József: Hogyan gilicselnek Gyergyóban? (egy képpel)	17—20
<i>M. Kovács</i> Géza; Énekes könyv a XVIII. évszázból (I.)	20—26
„ „ „ (II.)	58
„ „ „ Az „Erd. Kárpát-Egyesület” választmányának évi jelentése	148—157
<i>Márki</i> Sándor dr.: II. Rákóczi Ferenc erdélyi fejedelem olaszor- szági útja	33—36
<i>Merza</i> Gyula: A Bucsinon át a Gyilkostóig (4 képpel)	8—14
„ „ A Hargita vidékén (6 képpel)	51—57
„ „ Rabsonné vára (egy képpel)	88—89
„ „ 25 ezer muzeumlátogató (5 képpel)	122—127
„ „ Egységes utjelzés	160—162
„ „ Poprádvölgyi Döllér Antal (egy képpel)	165—167
<i>Ruzitska</i> Béla dr.: Lábszánkón a Gyalui-havasokban	39—44
<i>Szalay</i> Béla dr.: Hegyeink királya (tanulmány a Negojról)	65—81
<i>Szádeczky</i> Lajos dr.: Barangolás a Retyezát körül (8 képpel)	108—116
„ Gyergyó multjáról és jövőjéről (5 képpel)	133—139
<i>Tanács</i> József: A Dobrin-havasón (egy képpel)	47—50
<i>Téglás</i> István: A zsidovinai óriás (4 képpel)	3—7
<i>Za-la</i> : A Sátorhegy (3 képpel)	157—160

II. Különfélék.

Fenséges védőnk, mint író	26
Fejedelmi turisták	27
A farsang-hétfő a szászoknál	27—28
Az „Ormény Muzeum” sikerei	28
A lábszánkó, mint közlekedési eszköz	28—29
II. Rákóczi Ferenc ifjúkori tanulmányutja	59
Külföldi lapvélemények folyóiratunkról	59
Egy francia folyóirat az „Erdély“-ről	89
A kolozsvári „Albinus”	89—90
A Gyopár (költ. <i>Balla</i> Miklóstól)	127
Az „Erdély” 200-ik száma	128
A turistaság dicsérete (Emléksorok Kenessey ref. püspöktől)	128

A „Rivista Mensile“ a mi folyóiratunkról	128
A finnországi turista-egyesület	128
Fenséges védőnk üdvözlése	167
Szerkesztő-változás	167—168
Terray István alapítványa	168
A Meszes-szoros megnyitása a közforgalomnak	168—169
Turista-humor	169
Turistáskodás két bottal	169—170
A csónak a turistaság szolgálatában	170
Az automobilizmus fejlődése	170—171

III. Egyesületi élet.

Az E. K. E. turista összejövetele	30—31
Az E. K. E. Háromszékvármegyei osztályának ujjászervezése	31—32
Az E. K. E. új tagjai	32
Gyűjtés a Czárán-emlékre	32
Az E. K. E. választmányi ülése . . . . . 62—63, 90—91,	179—180
Az E. K. E. Hunyadmegyei osztályának választmányi ülése	63—64
Az E. K. E. Hunyadmegyei osztályának felolvasásai	64
A Karánsebes-hátszegi vasut	64
Az E. K. E. révi osztályának közgyűlése	91—92
Az E. K. E. brassói osztályának közgyűlése	92
Az E. K. E. hunyadmegyei oszt. felolv. estélye Szászvároson	92—93
Az E. K. E. szászvárosi osztálya	93
Az E. K. E. Felolv. estélye Vajdahunyadon	93
Az E. K. E. második matinéja Déván	93—94
Az E. K. E. szervezkedése Kovásznán	94
E. K. E. ügyvivőség Algyógyon	94
Kirándulások Kolozsvárról . . . . . 94—96,	175—176
Az E. K. E. brassói osztályának kirándulási tervezete	96
Kirándulások Szászvárosról	96
Az E. K. E. f. évi XVIII. közgyűlése Gyergyószentmiklóson	128, 171—175
Az E. K. E. kirándulásai Gyergyóban	175
Az E. K. E. hunyadmegyei osztályának közgyűlése	176—179
Apró hírek	180

IV. Könyvesház.

Glecsner-nyomok a Fogarasi-hegységben	29
A Magyarorsz. Kárpát-Egyesület 34. évkönyve	40
16 ezer kilométer automobilon (<i>Radnóti Dezsőné</i>)	60—62
Boritékon : Bácsbodrogi Történelmi Társulat. — Pécs-Baranyavármegyei Muzeum. — A Székely Nemzeti Muzeum 1907. évi jelentése. — A Váczi Muzeum-Egyesület évkönyve. — A M. N. M. néprajzi osztályának Értesítője. — Gyopáros levelezőlapok a Kányafői menedékház javára. — Turista Naptár 1908-ra. — Vajdahunyad és környéke. — A Norvég turista-egyesület évkönyve. — Tanulmány a Nagojról. — Országos Fürdőiroda. — A debreceni városi muze im.	

V. Helyreigazitások.

A Hargita című cikkelyben az 55. oldal második bekezdésében így helyesbitendő: Kanyarog utunk a Tolvajos-hágón *innen*; a negyedik bekezdésben így: mikor a Tolvajos-hágón *végighúzódo országutra* leereszkedve; az 57. oldalon pedig a 10-ik bekezdés elején így: Egy *a* székelyek története stb.

A Hegyeink királya c. cikkelyben a 66-ik oldalon *Karpatikos* lapshpatikos helyett, *sőt bölény* tavi bölény helyett; a 70-ik oldalon *Senoner* Seuoner helyett.

VI. Képeink.

	Lap
A zsidovinai vár romjai (<i>Téglás István rajza</i>)	4
A Boglyakő a szolcsvai szorosban (<i>Téglás István rajza</i>)	5
Az Oroszlánkő az aranyos medrében (<i>Téglás István rajza</i>)	7
A Medvekő a szolcsvai szorosban (<i>Téglás István rajza</i>)	8
Csárda a Bucsin tetőn	9
Ferenczy-szállása	12
A Nagy-Czohárd	13
Gyilkostó (<i>Góró Lajos rajza</i>)	13
Csákllyák és csáklya-botok (E. K. E.-muzeum)	19
A „Szt Anna” forrás töltőháza	37
A dobrini turista-ház	48
Székelyudvarhely látóképe (<i>Tull Ö. rajza</i>)	51
Dobogó-füregő (<i>Góró Lajos rajza</i>)	52
Kéruly-füregő (<i>Ferenczy L. fölv.</i>)	53
Szentkeresztbánya háttérben a Hargitával (u. a.)	55
Lobogó fürdő	55
Homoród-fürdő (<i>Ferenczy L. fölvétele</i>)	56
Az E. K. E. Bükketői turistavendéglője (<i>M. Kovács G. fölv.</i>)	82
Majláth-kút (u. a.)	83
Árpád-csúcsi messzelátó (u. a.)	84
Az E. K. E. menedékháza a Detonátán	86
Rabsonné vára (<i>Paget Olivér fölv.</i>)	88
Az E. K. E. Erzsébet-zászlója	97
Az E. K. E. gyopáros jelvénye	98
Kolczvár	109
Hómező a Raszka-völgyben (<i>Ruzitska Béla dr. fölv.</i>)	110
A Raszka-völgyi hógörgeteg a kirándulókkal	111
A Retyezát csúcsa	112
Az Ezüstpatak vizesése	113
A Gura Zlatü tanya	114
A Nagypatak (Riu mare) völgye	115
A Retyezát-hegylánc vonulata	115
Kisbékási szoros (<i>Góró Lajos rajza</i>)	120
Az E. K. E. Mátyásházi muzeuma	122
E. K. E. muzeum: 1. Kalotaszegi szoba	123
2. Kalotaszegi konyha	124
3. Földmivélés és állattenyésztés	125
4. Óshalászat	126
Gróf. Lázár István (arckép)	129
A Gyilkostó és környéke	134
A zsedánpataki sziklaszoros (<i>Góró L. rajza</i>)	135
Ditró látóképe (<i>Cserny L. fölvétele</i>)	136
Szárhegy látóképe (u. a.)	138
A Ferencrendiek kolostora Szárhegyen (u. a.)	138
A Cibles (<i>Pojlák József fölvétele</i>)	158
Sztojkafürdő: Az ivó-kút (u. a.)	158
A Sátor (u. a.)	159
Poprádvölgyi Döller Antal (arckép)	166

Térkép-melléklet: Kolozsvár környékének turistatérképe. Csatolva az 5—6. füzethez. (Rajzolta *Edvy Gyula*.)

ERDÉLY

HONISMERTETŐ FOLYÓIRAT.

KIADJA AZ ERDÉLYI KÁRPÁT-EGYESÜLET.

József királyi herceg: Az első hóról.

... Lassan gondolatokba merülve a szálasban ballagok fölfelé s nézem, mint csavarja a rimánkodó hajlongó tölgyeket a téli vihar irgalmatlan keze. Recsegve dől el egy nagy százados tölgy s utamon keresztbe fekszik, mintha azt elakarná torlaszolni. Oda megyek s megcírogatom nyirkos törzsét. Szegény kedvencem! Téged is irgalmatlan kezek döntöttek le büszke polcodról s adtak át a pusztulásnak... Ágyulövésként roppanik kétszer-háromszor szomszédja s nyikorogva sírva fekszik holt társa mellé, annak számtalan ágát belefonna saját koronájába; egymást utólszor átölelve, rideg, kopár tetemként fekszik egymás mellett a két jó barát, ki még e nyáron bájos lombozatában csevegve círogatta egymást a lágy szellőtől ringatva... Fele se tréfa! Csak ki a lábásból a vágásra, különben még téged is leterít egy a végküzdelemben letörő faóriás! Elkezdek futni, de nem bírok, mert a szél nyomása akkora, hogy kifulladás. Az eső elált s óriás pelyhekben kavarog irány és cél nélkül a holt lombon sisteregve a hó. Nedves, holt levelek kóvályognak a mind sűrűbben hulló hó közé vegyülve s borzalmas idegrázó zugással vonul tova, mintha csak a természet kétségbe esett feljajdulásán nevetne — az orkán. Én csak ballagok s dideregve küzdök a vad elemmel, mely féket vesztve rontja és bontja a nyár temetőjének zörgő, holt, rideg díszét, tépi le az erdők által lerakott elfonnyadt koszorút; a légbé korbácsolva azt, a mi már lehullott; ledöntve, letépve azt, ami még áll vagy fönt van. A természet kétségbeesett haláltusája ez a rettegett tél ellen. De hiába itt minden erőlködés, eljő, a minek jönnie kell! Mind sűrűbben hull a hó s már kezdi elfödni a pusztulás rideg táját, már leple alá rejti az imént kimúlt két bajtárs hideg tetemét s jóleső feledés leplét teríti az irgalmatlan

küzdelem színhelyére! — Csendesül a vihar is, csak néha jajdul fel újra zúgolódvá a nagy természet s elhaló rohamait az erdők kísérteties távoli zúgása jelzi még. A felhők leteszik gyászfeketéjüket s világosabb sárgás szinezetet öltenek, a sűrű köd megnyugszik s elföd mindent, hogy feledve legyen, a mi volt s megszülessék titokban a jövő . . .

Zúgva, üvöltve közeleg még egy utolsó szélroham, hogy végkép letörje a haldokló természet erejét s koporsóba tegye, a béke fehér leplével elfödje a küzdelemben kidölteket. Egyes tövestől kiszakított fák robaja vegyül bele a pokoli lármába s diadal-üvöltéssel vonul végig szép erdőimen a tél győztes óriása, törve, zúzva mindent, a mi ellentáll. Még egyszer föllebbenti egy pillanatra a sűrű ködfátyolt, még egyszer egy pillantást enged a mult gyászképébe; a kopár fekete erdők fagyos meztelenségének siralmas képe tárul elém s diadalmasan ordítja túl a vihar a fák keserves siránkozását, jajgatását. — Elmult! Még csak a távolban elvonuló győzelemriadal halkuló zúgása hallatszik elhalva; de itt már csend van, síri csend, csak a jeges szellő sóhajt halkán, a sűrű ködben keresve eltévesztett irányát. Nem látom a legközelebbi fák koronáját, oly sűrűn hull a hó, oly sűrűn borítja a csatateret a gyászos köd! Néhány perc alatt fehér a talaj, fehér minden . . .

Mint egy függöny, lassan emelkedik fel a köd, lassan a völgyeket elhagyva a partokon mászik, tenyereivel az erdőket cirogatva vigasztalja, mintha az előbbi brutális bánásmódot akarná jóvá tenni. Elbűvölve állok meg s míg fegyveremet egy tuskóra támasztom, egy sóhaj száll el önkénytelenül ajkaimról! „Nagy Isten, mily fönségesen szép ez!“ . . .

A nap egy kis nyilást keresve a komor felhőzetben, aranyos sugarakat lővell a szemközt levő hegyoldalra, melyen még egyes ködök csimpaszkodnak. Milyen hamar feledsz te természet! Előbb sírtál, jajgattál; most alig egy órája, hogy legyőzve eltemettetett őszöd, mosolyogsz, nevensz s téli pompádon gyönyörködöl! Hó és zuzmara borít mindent s a nap nevető sugaraiban gyémánt-mezőként ragyognak a ködös völgyekből tündöklő pompájukban kiemelkedő hegyek. A komor, nehéz felhők száguldó szörnyei alatt a síkság gyászfeketében terül el, ott még folyik a harc! Vérpiros a sík fölött elterülő ködfátyol, oda is szeretne lekacsintani a nap, de jobb, ha nem teszi, mert ott temetnek most, ott folyik a haláltusa! Mily fönséges egy ellentét, lent gyászfekete s vérszin, harc, halál;

itt fönt a békesség fehérjében megezüstözve ragyog s mosolyog minden. Az ágak, a fák koronái, minden holt fűszál, millió és millió jegeccel földve alszik, hogy új erőt gyűjtsön egy újabb, egy szebb életre. A holt lombot vastag hólepel földi, elássa az ősz lerakta gyász koszoruját, hogy abból keljen a jövőben új életre minden. Előbb a pusztulás rémes, förtelmes képe, most a béke mosolygó bája. Csendesen hullik a hó s szövi a meleg takarót, mely alatt az új élet ébred! A nap eltűnt, látva, hogy itt már nincs szükség rá. A ködök égnak szálltak, mert nincs már itt a pusztulás siralmas képe, melyet el kellett vala földniök; fölszálltak s a sötét fellegekben fölvételve elenyésztek s most mint jótékony hó hullanak alá... A rétre kiérve, elbámultam az élém táruló látvány fölött!

Ég és föld a legszebb, legragyogóbb sárgában, az alacsony felhők nehéz barna tömegei s a belőlük sűrűn hulló hó vakító fényben tündökölnék s a természet egy irtóztató harc után, csillogó hóleple alatt a legfölségesebb pompáját öltve szunnyad el téli álmába, az első hó alá temetvén el az ősz és tél haláltusájában legyőzött ősz szomorú képét, melyre a köd újból leszáll, hogy fátyola földje a mult emlékeit.

A zsidovinai óriás.

— Szerző 3 rajzával és egy fényképfölvételével. —

Az Aranyos folyó völgyét kiválóan megáldotta az Isten szép részletekkel s azokból talán legtöbbet a Lunkától Szolcsváig nyúló 8 kilométer hosszú sziklaszorosnak juttatott. Nem célozom ez alkalommal az Aranyos völgy szép részleteit ismertetni s most csakis az említett sziklaszoros néhány kőszálához fűződő mondát mesélem el.

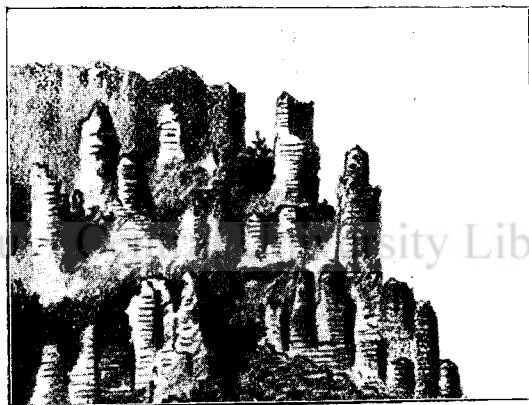
Régen-régen, még a zsidók ideje* előtti időben élt és uralkodott ezen a gyönyörű vidéken egy hatalmas óriás, kinek felhőkig nyúló erős vára a magas Zsidovina hegy tetején pompázott. Az egész vidéken a várúr szolgálatában álló szegény jobbágyak laktak, kikkel a hatalmában és erejében felfuvalkodott óriás oly kegyetlenül bánt, hogy a

* Erdélyben, kiválóan Hunyad- Alsófehér- és Torda-Aranyos vármegye azon részében, a hol egykor a római telepek voltak, gyakran hallani, hogy a nép a régi időt zsidók idejének (Vreme zsidoviloru) nevezi.

várában házi macska helyett tartott oroszlán — és házi kutya gyanánt tartott medve elé gyakran dobott egy-egy valamely csekély mulasztást elkövetett szegény embert. A nép keservesen és nyögve viselte a jobbágyi igát s teljesítette az óriás által kirótt robotot.

Egyszer egy rekkenő nyári napon szénacsinálásra gyűjté egybe a közeli falvak népét a várúr szolgájának kürtje. A nép kora reggeltől késő estig szorgalommal is teljesítette a kiszabott munkát, este azonban azon hitben, hogy miután másnap Szent Ilyés napja következik, a munka szünetelni fog és ők templomba mehetnek, hazafelé indultak. Alig vette ezt észre a vára tornácán pipázó óriás, mennydörgéshez hasonló parancs szava zúgott végig hegyen-völgyön s vissza parancsolta őket a munkához, sőt medvéjét és oroszlánját is a hazafelé széledő jobbágyok visszatérésére uszította és azok a bestiák egy pár embert azonnal fel is faltak.

A nép a hatalmas úr parancsának és a vadállatok erejének engedve hanyat-homlok sietett vissza a szénafüre s az éjszakát ott nagy aggodalmak

A zsidovinai vár romjai.

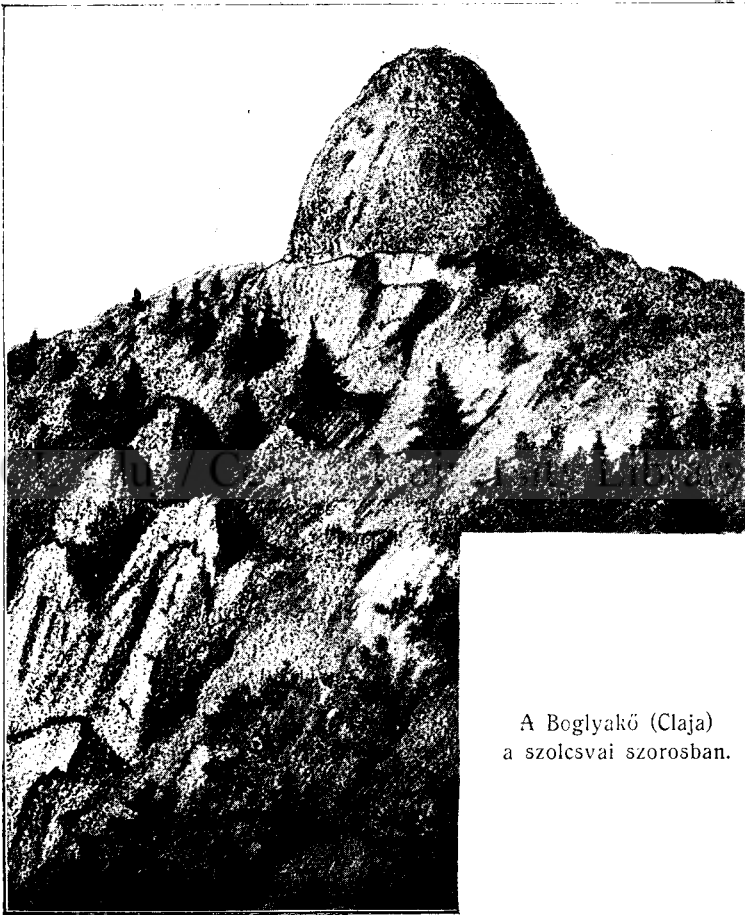
között töltötte, mert tudva azt, hogy Ilyés napja oly nagy ünnep, melyen nagy munkát végezni nem szabad, az éj nagyobb részén át azon tanácskoztak: miképen lehetne az óriástól más napra bár annyi szabadidőt kieszközölniök, hogy a szent misén jelen lehessenek. Közös megegyezés folytán végre a köztiszteletben állott vén Gligort bízták meg a szószólói tiszttel.

Kora hajnalban kezdtek a munkához, remélve, hogy szorgalmuk és eredményes munkájuk jó hatással leend gazdájukra s kedvező válaszra hangozolja az óriást. Az öreg Gligor a társai által reábizott kötelességben el is járt, de kedvező eredmény nélkül, mert kérése a várban meghallgatásra sem talált és őt magát is korbácscsal üzték vissza a várúr szolgálai munkához.

A nap rekkenőséget árasztva emelkedett magasra s a nép a pihenés nélküli munkában már-már szédült, midőn az óriás is elhagyta várát s házi állattá fogott vadállatai kíséretében a szénafü felé indult. Utközben oroszlánját a podságai völgy toroknál őrtállóul hagyta, hogy a szent mise idején netalán arra felé távozni akaró munkásokat visszaterelje. Onnan egy pár lépéssel

ott volt a fensikon, hol jobbágyai éppen akkor fejezték be egy szénaboglya egybeállítását. Itt az öreg Gligor levett kalapját kezében forgatva, a zsarnok úr elé járult s ötlöve-hatolva ismételte a jobbágyok azon kérését, hogy templomba mehessenek. Az óriás nemmel felelt, sőt ütésre emelte terjedelmes kezét. Éppen akkor felhangzott a közeli falvak templomaiból az imára hívó harangok csengése. E percben iszonyú villámlás cikkázott az égből alá s borzasztó mennydörgés rázta meg a földet. Elsötétült ég és a föld. Villámlás villámlást követett s az ézengés is szakadatlanul tartott. A nép arcra borúlva

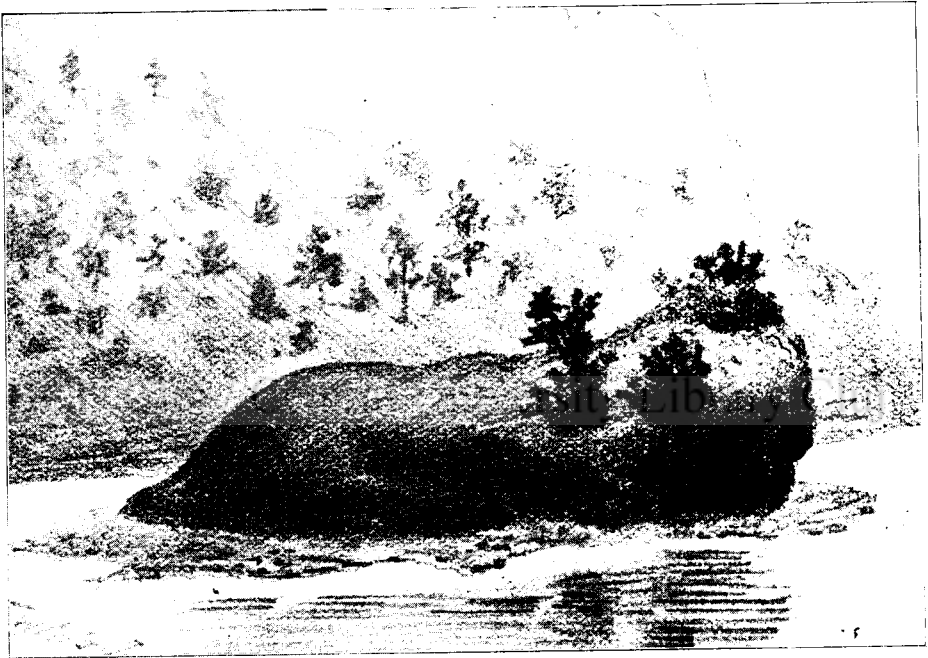
A Boglyakő (Claja)
a szolcsvai szorosban.

imát rebegett és a végítéletre gondolt. Mintegy félóra múlva azonban megszűnt az iszonyú idő. Az újra felderült napfényes időben borzadva látta a nép, hogy az általa szent Ilyés napján egybegyűjtött széna fekete kővé vált. Az óriás dirib-darabokra szaggatott csontjai megfeketedve szanaszét szóródtak. Az ég felé ágaskodó medve, — valamint a völgyben heverő hatalmas oroszlán szintén mozdulatlanok, mert az Isten ítélete azokat is fekete kővé változtatta. Eltűnt a Zsidovináról a büszke vár is, melynek elsülyedt s szanaszét gurult falaiból csak az egykor díszes tornác oszlop-töredékei maradtak ott.

A mint a jobbágyok ijedelmükből magukhoz tértek, örömmel siettek kis templomaikba, hol nemcsak hálát adtak a csodás megszabadulásért, de szent fogadást is tettek, hogy Szent Ilyés napját mindig megünneplik és azon napon semmit se dolgoznak.

* * *

A Tordától Topánfalva felé vezető országút 32 kilométerénél, valamint az ahhoz közel, a hajdani római aranymosások halmain magas diófák között rejtőző Lunka faluból láthatja az utas a most kopár Zsidovina hegy 907 méterre emelkedő homlokán azokat a vulkáni eredetű sajátságos oszlopokat, trachit-tűket, melyek az itt közölt mesében mint az óriás várának tornácoszlopai szerepelnek. A szétgurult kövekben a torockóiak kőbányája éppen az

Az Oroszlánkő az Aranyos medrében.

országút mellett mélyed. Onnan távoli városokba hordják szét a faragott köveket. Nevezetesen az ó-tordai ev. ref. egyház szép új tornyának faragott kő részleteit is innen szállította Király József vállalkozó.

A mint az Aranyos balpartján kanyargó úton a Zsidovinától felfelé haladunk, a bedellői és szolcsvai sziklák ég felé nyúló hatalmas láncolata tekint reánk, míg közvetlen közelünkben a feketére sült konglomerát sziklák különös tömege s itt-ott sajátságos sziklaszála vonja magára a figyelmet. A sziklák által szegélyezett szép szoros alsó része lunkai, felső része szolcsvai-szoros név alatt ismeretes és e kettő között a határt a podságai patak beömlése jelöli. Éppen ott az Aranyos medrében egy 20—25 méternyi hosszú sötét kőtuskó hever, mely az országútról tekintve némi kevés fántáziával egy nyugvó oroszlánhoz hasonlítható. Fejét az utóbbi időben odanőtt bokrok

lombdíszel ékesítik. Kár, hogy az út szélére nőtt égerfák sűrű lombja nyáron —, azaz a mikor a turisták erre járnak, éppen úgy elrejtí, mint fennebb a szolcsvai szoros egyik díszét alkotó szép vizesés felső részét is az elébe nőtt fák. Bár nagyon örvendetesnek és szükségesnek találom ezen vidéken a befásítást, de az ily festői részleteknél azt csak annyira kellene alkalmazni, a mennyiben a környezetet szebbé teszi, de a látni valót el nem rejti. Az Oroszlánkőtől pár kilométerrel fennebb, éppen ott, a hol a 39-ik oszlop áll, a balparti sziklák tetejét egy szénaboglyához hasonló sötét kötőmeg koronázza. Szomszédságában, de valamivel alább, a szikla oldalán egy a két hátsó lábán

A Medvekő a szolcsvai szorosban.

álló medvéhez hasonlító szikladarab látható. Közelében ákác ültetvény, — a Boglyakő mellett pedig ültetett fenyők zöldje enyhíti a fekete konglomerát sziklák pokoli képét. Oly feltűnök ezek a sziklaszálak, hogy nem csoda, ha a nép képzelete eredetüket a mesék és a csodák világában keresi s az óriás által megsértett Szent Ilyés boszú művének gondolja. Annyi tény, hogy az oláh nép Szent Ilyés napját szigorúan megünnepeli, mert hite szerint, azt a ki e napon dolgozik, ha nem is azon napon, de előbb-utóbb Ilyés proféta villámmal sújtja.

Hogy az Aranyos völgyén utazók figyelmét a mesében szereplő sziklák megtekintésére annál inkább felhívjam, jelen cikkelyemet néhány képpel illusztrálom.

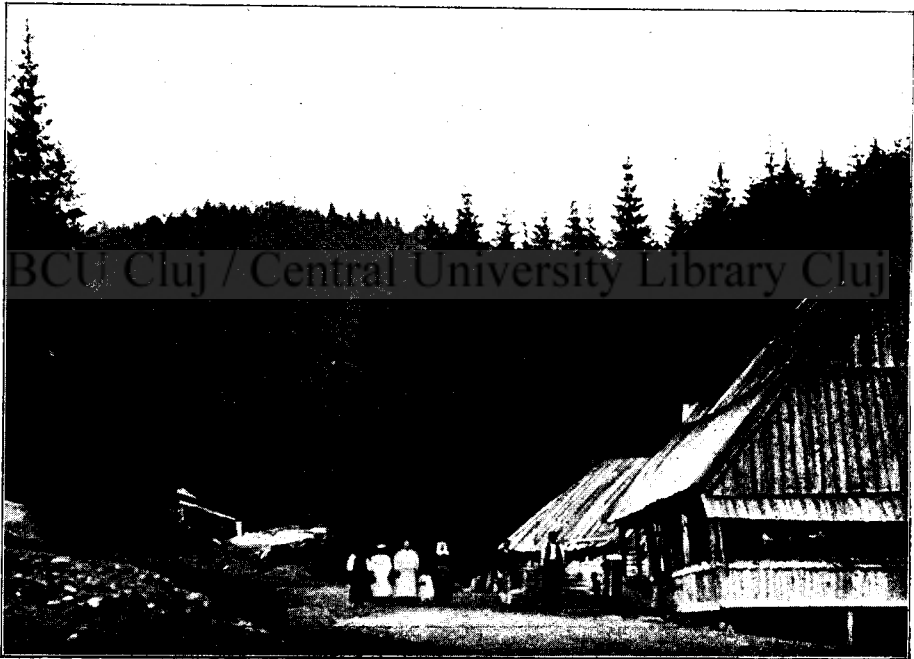
Téglás István.

A Bucsin-on át a Gyilkostóig.

— VIII/27—30 —

Régi vágyam teljesült a nyáron, mikor egy 4 napos kirándulás keretében a gyergyói havasokat viszontláttam, hol az E. K. E. vezetése alatt a *székely turistaság* fölvirulásának nagy lendületet adni hivatott a Székelyföld ösrengetegeibe vivő új vasúti közlekedés, mely a várossá alakult Gy.-Szentmiklóst és vadregényes vidékét a gyönyörű pisztrángos Gyilkostóval, festői hegyszorosaisal, a gyopárt termelő Lóhavassal, majd Borszékfürdővel egyetemben megnyitja az idegen forgalom számára. Hiszen ha fönixként föltámadó gyergyói osztá-

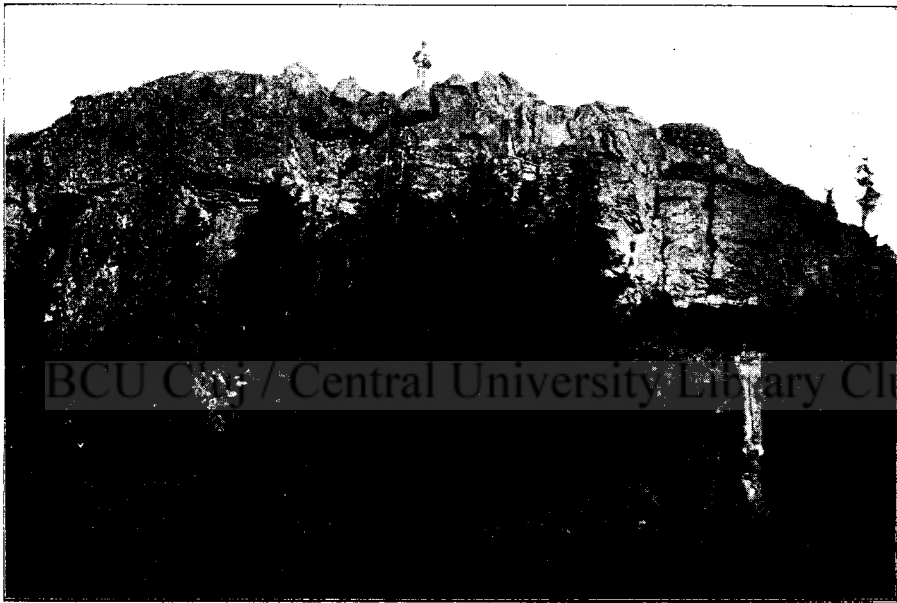
Csárda a Bucsin-tetőn.

lyunk tevékenységét újra megkezdi, akkor a Gyilkostó partjának ama pontját kell kultiválni, mely mellett a szt.-miklós-békási műút fog rövid idő alatt kiépülni a turistaforgalom nagy előnyére.

Herrmann Antal dr. egyetemi magántanár és e sorok írója Szóvátárol a Bucsin-havason át Gyergyószentmiklósra kocsikáztunk, hogy behatoljunk a határszél egyik legvadregényesebb pontjához, a Gyilkos-tóhoz, mely ezelőtt 70 évvel keletkezett egy a Likas-patakot elzáró lesülyedt erdő következtében. Szováta fürdőtől egész Szentmiklósig terjedő útunkban mindenütt fűrész-

telepek váltják fel egymást; zúg a földuzzasztott patak, dübörög a „gatter“ és a deszkaszállító szekerek egész rajával találkozunk. 1200 métert meghaladó magasságban a Bucsin-tetőhöz közel áll a Laczkó Lidi híres csárdája, melynek rozoga építményét szívesen ujjal cserélné fel a főztjéről messze földön ismert székely asszony, ha alkalmas területet bocsátana át neki a birtokosság, pl. az E. K. E. közbenjárására, minek fejében egy népszerű útvonal és kitűnő országút mentén az eddigi Lidi-csárda az E. K. E. turista-szállójává változnék át a Lidi néni reklámra nem szoruló páratlan jóságú csirkepaprikásával egyetemben.

Ennél a csárdánál rohan alá a Borzont-patak, mely fölött a Borzontőre nevű erdős hegy emelkedik.

Ferenczy-szállása.

A forgalmon kívül helyezett régi országút elején a hidon túl balra és szemben az erdész-házzal fekvő vágás táján mint legalkalmasabb helyen volna szükség vagy 1—2 holdnyi területre a felépítendő turista-szálló, udvar, kert és mellékhelyiségek részére . . .

Ha Szováta-fürdő pártolná az ügyet és hajlandó volna a fürdőtől az erdősegeken át a Bucsinig járható gyalogútat készíttetni, akkor az E. K. E. esetleg kérelmet adhatna be Udvarhelyvármegye törvényhatóságához, hogy az állítólag Alsó-Sófalva tulajdonában levő bucsini erdősegből a tulajdonos község a fentemlített részletet előnyös feltételek mellett átengedni szíveskedjék. Ezt az eszmét a szováta-i fürdővendégek közül sokan pártolnák, mert ezzel a Bucsin-tető *Ferenczy-szállása* nevű kilátó pontja bekapcsolódna egy látogatott fürdőhely kirándulóhelyei közé és pár órai árnyas sétaúton Szovátaról gyalogszerrel könnyen megközelíthetővé válnék. Maros-Torda, Csik-Gyergyó és

Udvarhely keresett kiránduló helyéül kínálkoznék az E. K. E. bucsintetői turistaszállója, mely alkalmas bérlő kezében nemcsak szép polgári hasznot hajtana, de egyuttal a Székelyföld egyik vadregényes pontján gyakorolna vonzóerőt az idegen forgalomra. A kérdés annyira tetszetős, hogy megérdemelné, ha az érdekelt három székely vármegye válllvetve elhárítaná a megvalósítás elé gördülő akadályokat.

Bizonyára nem lesz hiány az E. K. E. erkölcsi támogatásában, ha az érdekeltség az anyagiakban segítségére siet.

De folytassuk útunkat a hatalmas szerpentinekben kiépült új országúton, melyet mint műszaki alkotást sem lehet csodálat nélkül szemlélni.

Pompás vizü és kőkeretekbe foglalt emlékkutak frissítő csorgóit élvezve és a sötét fenyvesekbe itt-ott egy pár természetes erdei nyiláson át betekintve, parkszerű erdőrészeket, csinos utászházak és tanyák elhagyása után Alfaluba érünk, miután a Bucsintetőn levő Ferenczy szállása nevű kilátó pontot érintettük.

Ez az állam úgynevezett új sóútja, mely a hasonnevű Sóerdejének sötétlő hullámaiból kibontakozva nyugatról keletre visz, kilátással a hegyektől koszorúzott gyönyörű termékeny fősíkra, t. i. Gyergyó völgyére.

Fáradt gebéink már-már azzal fenyegettek, hogy be se cammognak velünk este Szentmiklóstra, miért is Gyergyó-Alfaluban tervezett pihenőnket megtoldottuk.

És ime, e 8000 lakosú, jómodú nagyközség egyik családjánál olyan remek és tökéletes grammofon-hangverseny műélvezetében részesültünk, hogy annak utóize csak azzal a nektárral vetekedhetett, amelyet viszont egy másik család vendégszeretete varázsolt élénk.

Elindulásunk előtt benéztünk az 1713-ban épült katolikus templomba is, melynek tornyán olvasható volt a szép bibliai mondás:

Porta patet vitae, Sponsus vocat, ergo venite. (Tárva az élet kapuja, hív az égi Jegyes, jertek tehát.)

Itt említem meg, hogy a szovátai fürdővendégek közül *Fejér Mihály* dr. ügyvéd (Gy.-Sztmiklós) és *Mélik István* földbirtokos (Gy.-Remete) kocsijával a Bucsintetőn találkozva folytattuk útunkat. Persze a Mélik-féle sárkányoknak nagy önmegtágadásába került, a mi kocogó táltosaink egykedvűségéhez leereszkedniök.

Az Alfaluban tartott pihenő ellenére nagy bajjal elértük az új vasúti vonal vágányait, melyek a már felépült szentmiklósi pályaudvarhoz vezetnek.

Innen egynegyed óra alatt Gyergyó főhelyére, Szentmiklóstra értünk, melynek csinos házai, intézményei, élénk ipari és kereskedelmi élete, villanyos világítása, továbbá lakosságának minden szép, jó és nemesért való lelkesedése és értelmiségének a kulturális és egyéb társadalmi mozgalmak iránt való fogékonysága egytől-egyig alkalmasak arra, hogy az E. K. E. is Gyergyót fölvegye munkálkodásának a keretébe.

Legelső üdvözetünkkel az örmény plébániára kopogtattunk be *Görög* Joáchimhoz, úgvis mint gyergyói osztályunk alelnökéhez, kinek vendégszerető portáján nemcsak köbe, de szívbe vésve találtuk a jelszót: „salutis causa nemini clausa,“*) mely mondás az 1723 évszámmal együtt a szépen restaurált örmény katolikus templom kapuján ékeskedik.

*) A lelki üdv e háza, senki előtt sincs zárva.

Simonovics kántor gyönyörű keleti énekeket adott elő a remekhangú új orgonán, mialatt *Herrmann* Antallal a templom régiségeit alaposan átkutattuk.

Majd benéztünk a közel fekvő és fenyves parkhoz hasonló szép örmény temetőbe, melynek létesítéséhez *Görög* plebános alighanem a Hamburg melletti Ohlstorfi parkot vette mintául, mely a világ legderültebb és legeredetibb nekropolisza.

Egy pár látogatás után, a gyilkostói kiránduláshoz szükséges előkészületeket tettük meg és aug. hó 28-án hajnalban *Fejér* Mihály dr. ügyvéd vezetése alatt a Békási völgybe vettük útunkat.

Ugyanis a Gy.-Szt.-Miklóson át folyó Békény-patak mentén az úgynevezett Pongrácz-tetőt másztuk meg, honnan aztán szintén hol működő, hol pihenő fűrésztelepek érintésével remek erdőségeken át mindinkább fölhúzódtunk a havasok világába.

Majd lejtős úton aláereszkedtünk ahhoz az út elágazáshoz, honnan jobbra Békásba, balra a Gyilkoshoz vezet az út.

Innen rövid idő alatt, mintegy fél kilométernyire jobbfelől elérjük a gróf Lázár-féle régi vendéglőt és melléképületeit, balfelől a Gy.-Szt.-Miklós község erdőőri épületét, melyben egy jól berendezett szoba a kiszálló hivatalnokok számára megháló helyül szolgál, hol elvben az E. K. E. tagjai részére is turista állomást ajánlott fel a község. Ezt az ajánlatot azonban az E. K. E. egykor 100 tagot számláló csik-gyergyói osztálya a forgalmi elszigeteltség és az osztályvezetőség magára hagyása, továbbá az agilisabb elemek eltávozása folytán alig tudott érdeme szerint méltányolni.

Most a vasút megnyitásával egészen új perspektíva tárul a gyergyói turistaság elé, mely a Gyilkos-tóban s a környék festői hegyszorosaiban kell hogy támpontot keressen és találjon az idegen forgalom odaterelésére. Az E. K. E. egyik legelső akciója volt, mikor a Gyilkos-tóról színes sokszorosítás útján egy több ezer példányra terjedő műlapot készíttetett.

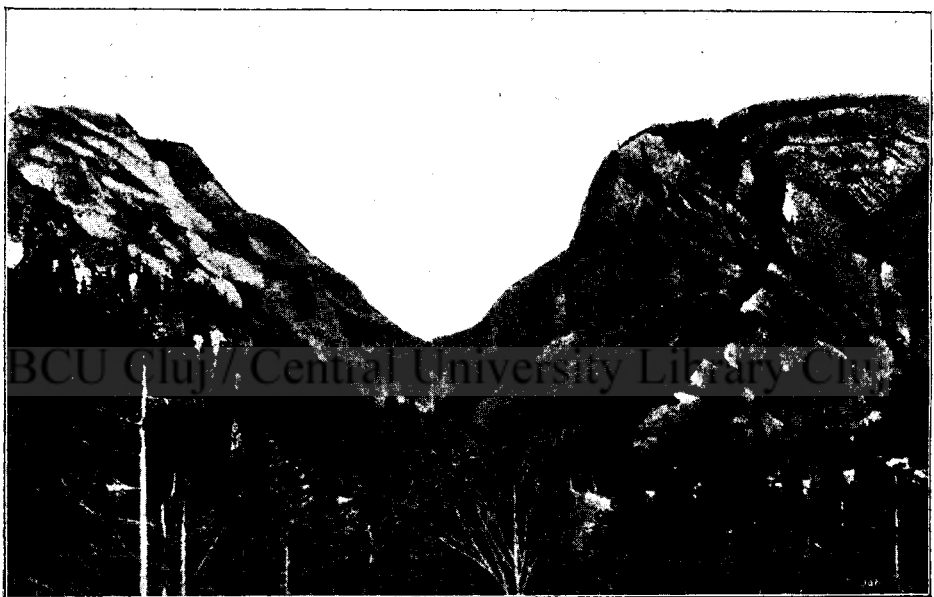
Aki ezt a szép kivitelű képet látta, az szerezhet magának némi fogalmat arról a vadregényes helyről, hol a fatörzsekkel benépesített, csillogva-villogva fodrozó víztükrök fölött a Vöröskő hatalmas sziklaturbánja koronázza a fenyvest. Itt-ott vadlencséből, hinárból képződött zöldes foltok, majd zombékkal, náddal benőtt sekélyes részletek váltakoznak a néhol 35 méter mélységű és 5–6 kilós pisztrángokat rejtő tengerszem jellegű öblökkel. Egy a községi erdővéd által lakott és a hivatalos szállást magában foglaló háztól nem messze, ugyancsak Szentmiklós tulajdonában levő kis erdőalji pontról élveztük a legszebb kilátást, amennyiben balra az úgynevezett Vöröskő, a Kis- és Nagy-Czohárd-hegy, jobbra a Ló-havas és szemben a tó a maga egész hosszában úgy megkapja a szemlélő turistát, hogy alig tud betelni ennyi természeti szépség élvezetével.

Ezt a pontot ki is jelöltük egy, az újjáébredő gyergyói E. K. E. osztály legelső alkotása t. i. egy reménybeli menedékház számára.

Innen fölmentünk a tó partját sajnosan elégtelenítő fűrésztelep rönkjei, fa- és deszkatörmelékei és fűrészpor buckái között ahhoz az útelágazáshoz, ahol kocsinkat hátra hagytuk az ott legeltető csángó-telepnél, mely egy primitív kalyibából állott.

Ez a széles tisztás ott van, hol jobbra a Szurdukba, balra pedig a Kupás-szorosba vezet az út.

Itt úgy áll a turista, mint Herkules a válaszáton, amennyiben két szépséges természeti látványosság között kell választania, ha estére Szentmiklóásra vissza is akar térni. Mi magunk az elköltött turistaebéd után, miközben egyik társam viharos múltu bicskáját egy vállalkozó pisztráng nyelte el, a Kupás-szorosban csodáltuk végig a sziklaalakzatok, kőszálak, bástyaszirtek bizarr, folyton változó mozgófényképeit. Alant a zúgó patak habokká tajtékozó hullámai, majd porrá zúzott vízcsöppjei hűssé teszik a levegőt; és nem kis álmélkodásunkra itt-ott a patakot egészen beboltozó sok méternyi hidláson kanyargunk meredek sziklafalak közt s a szédítő magasságban erdővel párkányzott hegyszorosban.

A Nagy-Czohárd.

Végre szelidül, majd kitágul a szakadék és zakatolni halljuk a Kupási Erdőipartársulat élénk fűrésztelepét.

Ennek megtekintése után az igazgató bájos nejétől, ki férje távollétében fogadott, búcsut véve, visszatértünk az úgynevezett Csángó-telepen várakozó kocsinkhoz, hol a legelő tehének kolomphangja mellett, kies hegyoldalban üdítő pihenéssel jutalmaztuk meg fáradalmainkat.

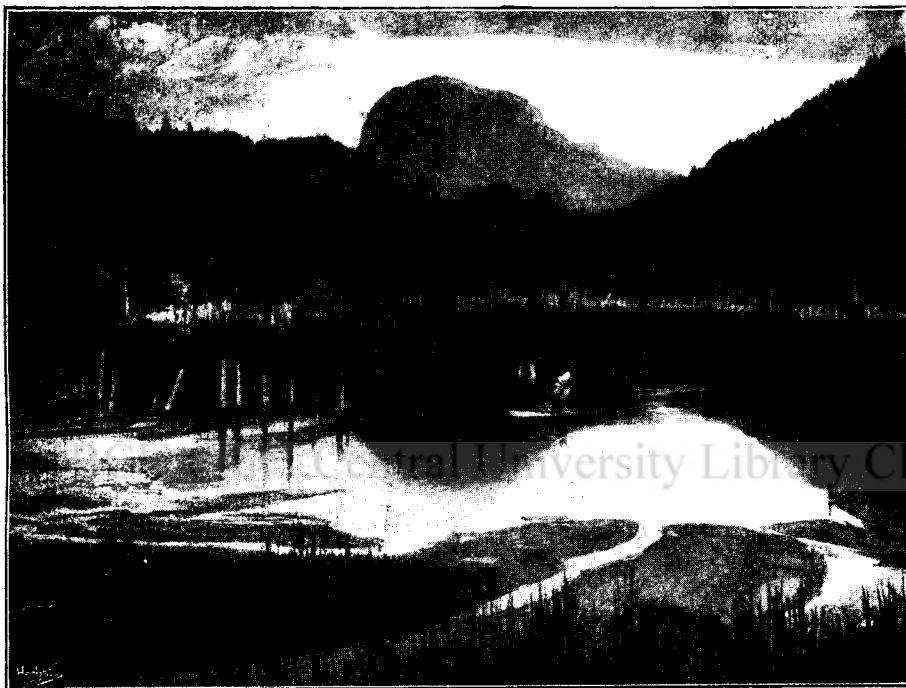
A Vörösköt éppen lángbaborította a lemenő nap vérpiros fénye, mire újra visszatértünk a Gyilkos-tóhoz, melynek a napfénytől ragyogó fölszínén számos hullámgyűrű jelezte, hogy itt terem a világ legizletesebb hala. A halászás azonban csak szeptemberben indul meg, mikor is a pisztrángok valóságos díszpéldányai kerülnek hálóba. Kár, hogy a tó egyik oldalán a tönkőkből készült átjárók összeomlottak és így az a rész megközelíthetetlen.

Az industrializmus romboló, illetve elégtelenítő nyomait azonban rövid idő alatt eltünteti az üzem beszüntetése s az épületek eladása, elhordása, a faneműek elfuvarozása és esetleg Gyergyószentmiklós hatóságának erkölcsi és anyagi támogatása.

Hiszen a kilátásba helyezett menedékház is egy ilyen épület megszerzése és áthelyezése útján jönne létre.

Kezdett alkonyodni s gyönyörű csillagos égbolt alatt és a fenyvesek feketélő lombátorai mellett vakító fehéren világított az országút s itt-ott a pásztor-tűzek egymásután következő föllobanásai. Székely fuvarosunk zamatos adomái

Gyilkostó.

közben öreg este lett, mire visszaérkeztünk kiinduló pontunkra, Gyergyó-Szentmiklóstra, hol szintén ideje már védeni a természeti szépségeket, mert aki azokat bántja, a nemzeti közvagyonot pusztítja.

* * *

És a mióta Gyergyóban jártam, nem egyszer öltött képet lelki szemeim előtt a Gyilkos-tó, ez a 2200 m. hosszú, 150 m. széles és 995 m. t. sz. feletti fekvésével elragadó környezetben, de ime, védtelenül álló természeti csoda, amelyet könnyen lehetne a székelyföldi turistaság erőforrásává tenni.

Hiszen csekély anyagi áldozattal föl lehetne állítani partjain az idegenforgalom turbináját, hadd váltsa föl e mesterséges tengerszem, alvó energiáját a közjólét eleven erejére.

Tízze föl tehát a székelység az E. K. E. jelvényét, hogy azt a Székelyföldön mindenütt és így Gyergyóban is diadallal körülhordozhassuk a székely

turistaság fölvirágoztatására. Szentmiklós letterős városi hatósága hivatott karöltve a gyergyói osztálylyal az E. K. E. Gyergyóban tartandó f. évi rendes közgyűlését előkészíteni és az E. K. E. székely misszióját orbi et urbi proklamálni.

M. Gy.

Székely dolgok.

Közli: **Harmath Lujza.**

evés népfaj tartotta meg annyira ősi eredetiségét hazánkban, mint a székely, habár köztük is már végig suhant a civilizáció és a szociálizmus átkos szelleme.

Most már csak itt-ott, szórványosan találjuk fel a maga hamisítatlan mivoltában az ősz szokások maradványait; a kivándorlásból hazatérők romlott erkölcsse, a kor szellemének romboló hatása mély nyomokat ástak a népélet eddig csöndesen folydogáló medrében.

Ma már nem úgy épít, nem úgy öltözködik, nem úgy érez, dalol, mesél a székely, mint csak pár évtizeddel ezelőtt. Gonosz agitátorok megrontják a nép naiv lelkét, lelketlen üzerek kihúzzák a földet lábai alól s a terjedő szociálizmus teljesen megöli erkölcsi és hazafias fogalmait, mely eddig nemcsak fenntartotta, de meg is különböztette a többi népfajtól.

Fáj a lelkem, ha látom romlását, de mit tehetek ellene! Egy vízcsöpp a tengerben, egy szalmaszál a rohanó ár ellen, mely mit sem ér. A korszellem előre tör, az álpróféták hangja felrázza a népet minden nyugalmásból, a kiforgatott eszmék, téves tanok útát találnak lelkéhez és magával vonja őket a romlás útjára.

A néprajzi gyűjtőknek tehát sietős a dolguk, menteni kell ami megmenthető, gyűjteni kell ami még össze gyűjthető. A népélet csodás kincseit ne engedjük, hogy elhantolja a kor szellemének romboló ereje, gyűjtsük össze, amig lehet.

Ezuttal humoros dolgokat mutatok be gyűjteményemből. Ama humort, mely ősz eredetiségében annyira jellemzi a székely népet és amelyet egyes szólamokban, dalban, mesékben, kapu- sőt sírfeliratokban is feltalálunk.

Humoros mesék.

I.

Mikor az én apám király vót,
Bodonban a kecskék után futott,
Sétált egy fancos kozsokba,
És ugy mene a háboruba,
De ott se féle senkitől
Bocskor szíjjával százat meg öl.

II.

Messze országból jött egyszer egy híres zsidó pap,
Ki azt beszélte, hogy ott oly hosszú egy nap,
Hogy száz kalangyát egy ember learat.

III.

Nosza, jó barátom látom eszed hol jár,
Ország hazugjának beállani nagy kár,
Hogyha ilyen tudós vagy Marostordában,
Mond meg, hogy a világ hogy áll mostanában?
Korondon hány István és hány Pál?
Hat ezer zsidónak szakállába hány szál?

IV.

Mikor a nagyapám ifju legény vala,
Házasodni épen kedvére akara,
Engem elküldöze mindjárt a malomba.

Vittem én magammal három tekercs szalmát,
Belé tettem szépen a jó öreg molnárt.
Annak rendje szerint megperzseltem szépen,
De eztet a molnár nem vette jó néven.

Kapott hát egy nagy fát s a hátamhoz veré,
Hogy az ingem nyaka most is reszket belé.
De én se vevém ám tréfára a dolgot,
Az ördög se látott még ilyen bolondot!

Megoldtam jóformán mind a két kereket,
És meggyorsítottam minden lépésemet,
Ezekkel segítém minden beszédemet,
S úgy futék, mintha én veszítném eszemet.

V.

A minap egy leány szörnyü kesergéssel,
Panaszlá, hogy késett a férjhezmennéssel.
Én pedig biztatám, hogy a legénységgel,
Bánjék örökösen nyájas szelidséggel.
Mert ha így válogat a legény javába,
Sok fehér szál vegyül a fehér hajába.

VI.

Karácsony estéjén azt az álmod láttam,
Egy darab kalácsot fogam között rágtam.
Melléje hat singes kolbászt akasztottam
Felébredek . . . mi az? hát üres a hasam.

Sírversek.

Egy korcsmáros sírkövén ez áll:

I.

Negyven esztendeig
Facsartad a csapat,
Bársony sípkát hordtál,
És nem csuf kalapat.

Most itt hagytál mindent,
Csapat és kalapat.
Az Isten áldjon meg,
Jól viseld magadat.

II.

Kisdéd Biró Poli
Itt e sírban alszik.
Míg az Arkangyali
Trombita szó hallszik.

III.

Faragtam sírkövet,
Másoknak eleget,
Készitek most egyet,
Magamnak míg lehet.
Felvésem rá szépen:
Márton István — János
Született 1841-ben,
Faluja volt Dámos.

IV.

Itt nyugszol Molnár Pál,
Ki az Urtól megáldottál.
Készítetted az ekéket,
Kenyérszerző eszközöket,

A muzsikát megszeretted,
Az ifjakat te rendezted.
Igy ki az Urat dicsérted,
Éltél hetvennégy évet
Adjon Isten békességet.

V.

Itt nyugszik Pu-
ki János Hu-
szonkilenc éves
Megölte a méhes.

VI.

Éltembe valék Csimpolyás,
Most meg vagyok nyavalyás.
Itt fekszem a hideg föld ölén,
Nem vándorolok többet én,
Csupán 30 évet éltem én.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Hogyan „gilicseznek“ Gyergyóban?

Azt mondaná rá a gyergyói székelyfiú, hogy: „*Hát ahajt ugy, hogy felköti a „gilicset“ a talpára, megrugajszkodik a „csáklyabottal“ s ugy elmegyén, mint a homáj (homály) s csakugyan ugy is van a dolog, de mi jóformán azt sem tudjuk, hogy mi az a „gilics“ meg „csáklyabot“?*”

* * *

A „gilics“ a ló, vagy (ritkábban) a marha első lábszárából „alkalmatosan“ kikészített csontdarab, melyet korcsolya gyanánt használ s igen kedves játékszernek ismer a gyergyói székelyfiú. A „csáklyabot“ legtöbb esetben fenyőfából készül; alsó végéből 4—5 cm. hosszú „jégszeg“ nyulik ki, „assó-fesső“ végén jól meg van karikázva s azon célra jó, hogy a lábak között a jégbe ütve az erős rugaszkodáshoz támasztékul szolgáljon. Minekutánna az alapfogalmakkal ismeretséget kötöttünk s minthogy úgy is szép vasárnap dél előtt van, menjünk ki a Békényre, vagy a Marosra, hadd lássuk meg közelebbről azt a „gilicset“!...

* * *

Micsoda éktelen lárma, visítás, éneklés! De hát nem is csoda, hiszen Gyergyóalfalúnak lakossága kbl. 8000 és e szép számból azok a „cselédek“ (kisebb fiúgyermek), akik 7—8 évnél kevesebbet, avagy 13—14-nél többet nem töltöttek, — most mind itt vannak; szánkáznak, „sikhóláznak“ (sisonkáznak) vagy „gilicseznek.“

„Jere csak ide Estánka!“

Balla Estánka Jánosé jön is, azaz hogy siklik felém, mint a nyíl s kiáltja torkaszakadtából: „*Né, né itt az úrfi, aki levette a mű fényképünköt*“. Persze most a többi páciens is (bátor vagyok pácienseknek nevezni őket, olyannyira rossz a fénykép, amit még a nyáron készítettem róluk) hangos szóval kéri a jó multkor ígért képet.

„Hát mija Estánka megismertél?“

„Hát hogyne! úrfi a képet...“

„Mit csináltok itt Estánka nő?“

„Hát nem lássa? Ehejt gilicsezünk né“.

„Igen? no lám milyen gilicsed van?“

Ravaszul buta: igazi góbé képet „csinál“ Estánka.

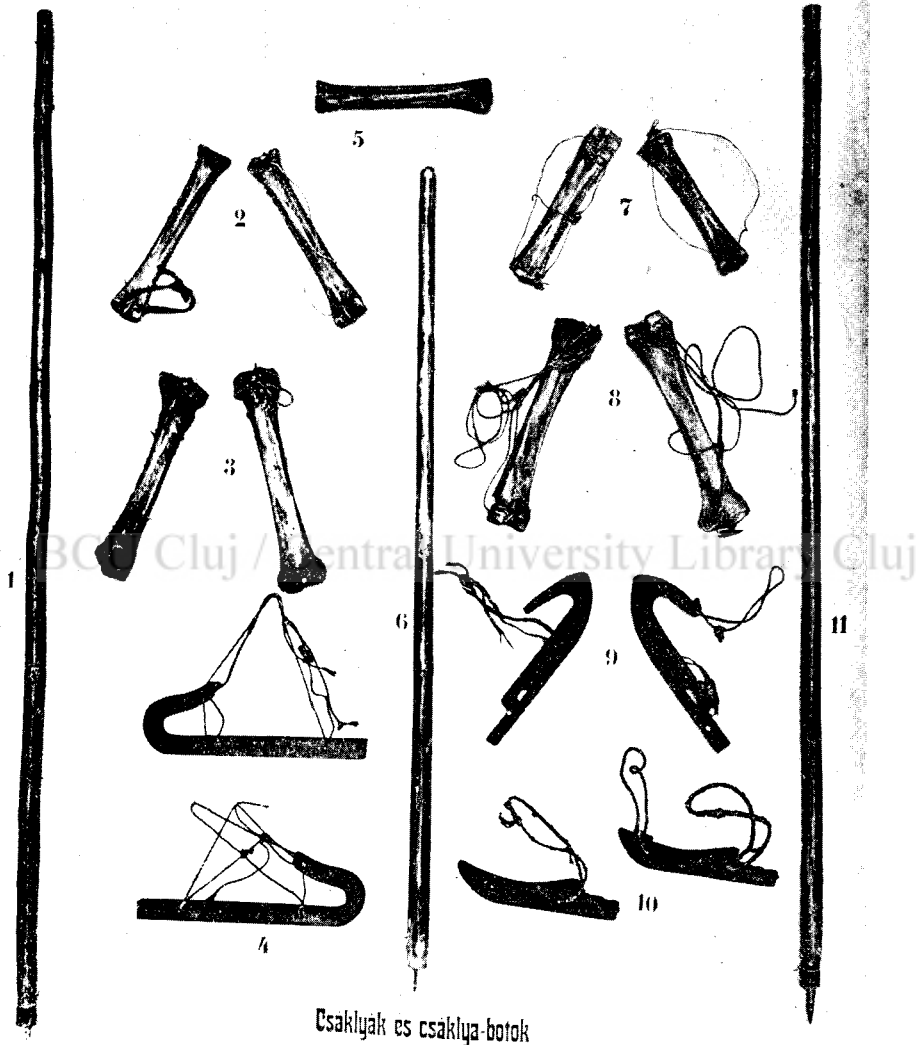
„Hát mit akar az úrfi az én gilicsemmel?“

„Hát csak, izé megakarom nézni, hogy ügyesebb-é mint akit Gergétől vettem; tudod!! Ez a! É' már ügyes! Hogy is tudtál ilyen ügyeset csinálni te Estánka, mongyadsza na, hogy csináltad meg?“

„Én? hogy csináтам? hát hogy csinýátam?! Csak úgy ahajt, hogy mikor tavajelótt écsapámék kimentek *erdőlni*, hát csak *eccer egy nyuszójás bakszón* hazahozták a Csillagot. Szent Están napra meg es döglótt szegény, peig ojan igasságos ló vót, hogy még egész Csikországba se vót ojan. De réa suvadt egy istenes nagy „*borona*“ s ahajt úgy megüté a varasbéka szegény Csillagnak hátissó farát, hogy mondom Están napra elposztult ahajt...“ (Általános meghatottság.) „Jó, jó Estánka, de hát hogy készítetted ezt a gilicset né! me' hideg van!“ Általános nevetés. És bevallom, hogy engem nevettek ki, mert hát: hideg van. Persze ók már régi jó ismerósök a Neme-rével, de én csak most ismerkedtem meg vele s nekem egészen ellenszen-venek tünt fel!

„Ezt a gilicset?? Hát úgy, hogy mikor kicsit megszáradt a két essó lábszárcsont, hát vettem a *fészít* osztán elül-hátul már itt a *talpánál* lecsaptam, hogy legyen *srégen* s osztán itt elól s hátul, ahova a lábujkóm s a sarkom jó — hát itt ahol egy kicsit kiemelkedik, mind egy gerinc, átfurttam, mer osztán lássa, ebbe a két jukba van fúzve az ispárga na s... lássa az úrfi, amik ispárga elól van, azt a csídma vaj már a bocskor orrára huzom fel s amik hátul van, avval a bokámnál kötöm keresztül (meg is teszi mindezt) s mikor jól megkötöttem; — de amik becsületes gilics, hogy egy kicsit gör-bül felfelé, azt nem is kell erősen megkötni, ezt se kéne... s egy jó csák-lyabot van a kezembe (kézbeveszi a csáklyabotot, feláll kissé előre hajolva, leguggol, a gilicsek orránál beüti a botot a jégbe) s istenesen nekirugasz-kodom (megteszi; néhány méternyi haladás közben 2-szer, 3-szor ismétli) úgy elmegyek, mind a...“ De ezt már messziról kiáltja. Háromszori ügyes rugaszkodás után összerakja a lábait egyenesen; magasra tartja a csáklya-bobot s 20—25 méternyi uton át a vágató ló sebességével siklik, mikor aztán, vagy megtér, mert ott a „vám“ vagy azon is átugrik és egy újabb útnak ismét nekirugaszkodik. Minthogy Estánka már jól kibeszélte magát, nem is akarok már több szót vesztegetni a gilics magyarázására. Hanem az imént említettem, hogy „vám“ is van a jégen. No igen! Hát ha nem volna „vám“, akkor hogyan „vámoznának“, pedig már „vámozás“ nélkül ki látott „gilicsezést?“ Ahol a jó jégnek vége kezd lenni, keresztül a folyó széltében átvágják a jeget rossz *fészivel* 15—20 cm. szélességben s asztán jól nekifutamodnak. „*Meghajcsák*“ (nem meghajolnak) magukat „*istenesen*“ s úgy mennek neki a „vámnak“ s aki elég ügyes, az jól belé üti a botot a jégbe, nagyot fészít vele s hopp! túl van. Tehát ennél a vámozásnál — mint látjuk, — az ügyesség az, ami ha meg van, túl mehetünk a vámon. De biz' a gyávábbja nem mer ugrani, hanem hirtelen félre kanyarodik (ilyenkor bal vagy jobb oldalon üti a jégbe a botot s úgy támaszkodik rá, minek követ-

keztében jobb vagy bal oldalra tér el az egyenes irányból, akarom mondani: felfordul — legtöbb esetben. Ugyanis kissé későn gondolkozik meg, nem tud elég gyorsan kitérni és kifut alóla a lába. Persze van hahota, óriási. Kétünően tudnak (nevetni) kacagni minden esés után és ez a multságuk. Nem hallottam arra esetet, hogy bár egynek is kitörött volna a lábba ebben a

Csaklyák és csaklya-botok

virtuosos veszélyes játékban. Igen egészséges, testedző, mondhatnám: duhaj játék a *gilicsezés*, illetve a *vámozás*, de az bizonyos, hogy a játékosnak bátorságot, ügyességet ad cserébe.

* * *

A „gilics“ újabb elnevezése a korcsolyának. Valószínűleg a szász „glitschu“-ból képezték. Öreg székely ma sem használja a *gilics* szót. Érdekes különben az is, hogy a gilicszésnél használt botnak nem „gilicsbot“ a neve, hanem

„csáklyabot“. E szónak még nem volt ideje átváltozni. Igen érdekes volna a lócsontból készült korcsolyák elterjedési övét meghatározni, mert ez ősi játékszer mihamarabb kimegy divatból. Egyes vidékeken már csak az öreg emberek emlékeiben van meg. *Kézdivásárhelyi Pap Mihály* ezredestől nyert értesülésem szerint Háromszékvármegyében a csontkorcsolyának nagyobb darabjait „murzá“-nak a kisebbjét pedig „csikó“-nak hívják a gyerekek.

Az E. K. E. néprajzi muzeumában több érdekes korcsolya helyesebben *csáklya* van. Részint fából, részint csontból. A csontból valók igen jellegzetes példányok és a mult évi tárggyűjtésből Gyergyóalfaluról (Csikmegye) származnak. A képünkön ábrázolt csáklyák és csáklya-botok az E. K. E. tulajdonai, melyeknek leírását a következőkben adom.

1. *ábra.* „Csáklyabot“ fenyőfából; alsó végén vaskarikával és jégsgzeggel. Gyergyóalfalu (Csikm.) 6302. l. sz.

2. *ábra.* „Csáklya v. gilics“ csontból; a felkötés céljából egyik marha bőréből hasított szijuval, másik dróttal szerelve. Gy.-Alfalu (Csikm.) 6309 l. sz.

3. *ábra.* „Csáklya v. gilics“ csontból; igen „alkalmatos“ lábhoz álló. Igen nagy példány. Gy.-Alfalu. 6307. l. sz.

4. *ábra.* „Csáklya“ fából; elől felkunkorodik, hogy a csizma orra megakadjon benne. Felkötéshez zsineggel felszerelve. Háromszék. 5757 l. sz.

5. *ábra.* „Csáklya“ csontból. Kopása után itélve igen réginek látszik. Felkötés nélkül használták egyszerűen ráállottak. Bene (Udvarhelym.) 6274. l. sz.

6. *ábra.* „Csáklyabot“ fenyőfából; alsó végében drótszeg. Gy.-Alfalu (Csikm.) 6303. l. sz.

7. *ábra.* „Csáklya v. gilics“ csontból; dróttal felszerelve; egyik fele marha-, másik fele ló lábszárcsontból. Gy.-Alfalu. 6306. l. sz.

8. *ábra.* „Csáklya v. gilics“ csontból. Felkötéshez zsineggel felszerelve. Gy.-Alfalu (Csikm.) 6308. l. sz.

9. *ábra.* „Csáklya“ fából; elülső részén kunkorodás támaszték a csizma orra számára. Hátsó részén; a sarkok helyén bevésve, miáltal igen célszerűen használható. Felkötéshez zsineggel szerelve. Bözöd (Udvarhelym.) 3096. l. sz.

10. *ábra.* „Csáklya“ fából, vasalt talpu. Elöl gyöngén hajlik fölfelé, hátul a sarkok számára bevésés. Felkötéshez zsineggel szerelve. M.-Bikal. (Kolozsm.) 2179. l. sz.

11. *ábra.* „Csáklyabot.“ Alsó végén hatalmas „jégsgzeg“ és vaskarika. Felső végére célszerűségből, de díszítésül is rézkupak van rávésve. Gy.-Alfalu (Csikm.) 6301. l. sz.

S. Kovács József.

Énekes könyv a XVIII. évszázból.

Közli: M. Kovács Géza.

Az E. K. E. muzeuma tárgyainak gyűjtése alkalmával a Székelyföldről egy írott verses füzetke került a muzeum tulajdonába. A fakult, elmosodott írásra a muzeum szervezésének lázas munkája közt figyelmet nem igen fordíthattunk, illetőleg nem kerülhetett sor annak tüzetes átnézésére. A mult évben gondosan átvizsgáltam a 16 rétre összehajlított, sarkán két bőrdarabkával durva füzéssel megerősített 30 oldalas füzetkét. Megállapítottam, hogy

a verseket a XVIII-ik évszáz közepe táján a kolozsvári unit. collegium egyik deákja írhatta le. A füzetkébe két helyen is idegen, *későbbi* írással évszám bejegyzés van. Az egyik a következő: „Moses Sándor de Ho. Almás 1778 die 14 februarius solvit“. A másik pedig „Sándor János 1821 die 7 13. Első tekintetre azt hittem, hogy a versek egy deák fűzfa-poétaságának kétes becsű eredményei. Kelembesen csalódtam. És veszteségnek tartom, hogy a füzetből mindjárt elején mintegy 8—9 levél, közből is ugyanannyi hiányzik, mert az illető nem saját zöngeményeit tette papírra, hanem az akkor közszájon forgó dalokat jegyezte fel. Ugyanis a versek közül alig kettő nem népdal, a többi feltétlenül az, mert máskülönben Erdélyi János sem jegyezhetné volna le azok egyik másikának töredékeit, változatait. Ha igaz az a feltevés, hogy egy népdal annál régiebb, mentől jobban el van terjedve akkor bizonyára „Ha kedvem hozzád hajolna“ és „Ha velem szóltál volna“ kezdetű dalok igen kedveltek és régiek, mert máskülönben nem kerülhettek volna elő Vác környékéről és most Kolozsvárról. A kéziratunkban levő említett két dal egyes versszakai majdnem teljesen egyeznek az Erdélyi gyűjtésében közölt népdalokkal. Az első vers a 9 Muzsát írja le latinul és utána jön az igen szabad fordítás magyarul. A versfő kezdőbetűi a költő nevét adnák ki, ha a füzet csonka nem volna. Ennélfogva meg kell elégednünk azzal, hogy a dalokat „Mihály“ deák örökölte meg számunkra. Minden további feltevés és magyarázat helyett a füzet tartalmát közlöm teljes egészében. Szóljanak hozzá azok, kiknek bővebb kútforrás áll rendelkezésükre, mint nekem.

Kilentz Musáknak leírása.

Nota: Siquis vivit jucundus.

Mons Parnassi viribus
Assiste laboribus
Sucurre Turba novena
Jubila cantes amoena
Neque vires subtrahe
Quin mihi dices Ave!

Jeles serge Musáknak
Fris száma Gratiáknak
Segítséggel most léjjetek
Hangos musikát vegjete
Hárfákat pengessetek
Vigságra siessetek.

Canam laudes avitas
Querens traham auritas
Canoris o si fidibus
Vernis istis in Idibus

Et plectro parum crasso
Digna canam Parnasso.

Hármas ditséreteket
Musák! melljet njertetek
Im njájas vigságban élvén
Semmi veszelljtől nem félvén
Kies hegjét láttjátok
Parnassusnak, s lakjátok.

Aura lenis renovat
Qua spirante coronat
Arbor Umbras petentes
Aeterno Festo plaudentes
Hic jocos exercetis
Hic animos fovetis.

Élesztget gjenge szellő
Mellj sziveteknek kellő
Árnjékos fák közt sétálván
Friss notákkal hangitsálván
Hegedültök s örültek
Mig az Égig repültek.

Levat sitim Pegasus
 Quem fovet Mons Parnassus
 Hic vos Musæ convenitis
 Sanctam sitim hic lenitis
 Hæc hæc vita Dearum
 Prosperitas Musarum.

Enjhitget tiszta kutfő
 Pegazus mellj tisztán jó
 Hová Musák egjben gjültök
 Ha szomjuságtól hevöltek
 Frissebb élet mindennél
 Nints édesebb nints ennél.

(Ezután két oldal hiányzik.)

Lux Clio Historica
 Melpomene Tragica
 Thalia Comediarum
 Trux Euterpe Tibiarum
 Terpsicore gyrorum
 Leges dat et Chororum.

Irt Clio Historiat
 Melpomene jajt kiált
 Thalia comediádzik
 Euterpe sipjával jádzik
 Terpsicore trombitál
 Akár sétál, akár ál.

Astra dat Uranie
 Literas Calliope
 Erato Geometriam
 Polymnia Rhetorikam
 Invenisse dicuntur
 Sic Musæ describuntur.

De hinc describitur Cursus studii in Colle. Unitarior. per novem Musas.

Ha kedvem hozzád hajolna
 Egy fél lot eszem nem volna
 Ha kedvedért sanjorgatna
 Az or hideg borzogatna
 Magamat mind verném
 Mig vérbe keverném
 Hogy emberséget tanulna.
 Hogy emberséget . . .

Igj Eget Uranie
 S a betűt Calliope
 Erato Geometriát
 Polimnia Rhetoricat
 Helljesen feltalálták
 Velünk communicálták.

At quid apud Hellenum
 Montem miror amænum
 Musarum converto pedes
 Transilvanarum ad ædes
 Patri Deo sacrarum
 Et Christo dicatarum.

Ujj dolgokra találtam
 Mig ezeket számláltam
 Illj kedvesen mü is élünk
 A kik egj Istent tisztelünk
 Parnassus kies hellj vagj
 Szövettségünk hozzád nagj.

Ter tres et hic inclytis
 Musæ ludunt barbitis
 Novem Musæ numerantur!
 Musæ novem honorantur.
 Hæ formant Juventutem
 Hæ promovent Salutem.

Hány Musák számláltatnak
 Itt is ugj találtatnak
 Kik elménket felvidittják
 Böltselkedésre tanitják
 E második Parnassus
 Itt a . . . fő Pegazus.

2.

Magam ellen pert inditnék
 Fazakomhoz ám nem szitnék
 Magamat holtig perleném
 Holtig meg sem békelleném
 Vonaglásomban is,
 Sőt koporsomban is
 Ellenem lármát inditnék.
 Ellenem . . . . .

3.

Más az aranj s a sárga réz¹
 A gomboda s a lépes méz
 Más a veréb s más a fetske
 A dongó légy s a méhetske
 Darást apolgatnék
 Ha veled mulatnék
 Borult szem az mellj reád néz
 Borult . . . . .

4.

Légy magadnak spatzeros bár
 Mint a nyöstén szabó bogár
 Nem sirat egy Vertsét egj njár
 Nints két pénzben százsz forint kár
 Ha egj mirigy itt jár
 S töllem tanátsot vár
 Tud meg hogj fenjő fában zár
 Tud meg hogj fenjő fában zár.
 Vége.

Más.

Hogj ha valaki Gavallér vagjok én
 [Dáma
 Személljemnek szépségemnek alig
 [van párja
 Pénzért tsokért tántzért borért szál-
 [lást adok én.

2.

Személljemnek szépségemnek meg-
 [nézésére
 Dali furtsa termetemnek szemlélésére
 Furtsa fiak gavallérok gjakran eljőnek.

3.

Fontal mérné az arannjat tsak meg
 [vehetne
 Szekerekkel adná ezüstét elnjerhetne
 De ha jó sziv nints benne hiv semmi
 [minden miv.

4.

Hogj személljt nem válogatok nagjra
 nem vágjok
 Szegénj legénjeknek is én ha vagjak
 [ágyok
 Azért miért jótétemért szállana
 [rám átok.

5.

Furtsa zömök legénjekkel nem
 [patzérozok
 Az ostromra mert mindenkor jól
 [készek azok
 Azért vélek a mig élek ülni nem
 [félek.
 Vége.

Más.

Ha velem szoltál volna²
 Most szeretőd szép volna
 De velem nem szoltál
 Hanem csak tréfáltál
 Vegjed hasznát ha el pártoltál.

2.

Késő immár bánkodnad
 Töllem elkell maradnad
 Im látod utamat
 Induló voltomat
 Talán többé vissza nem térek.

3.

Maradj el már reménjem
 Tündöklő gjémánt kövem
 Mádszor eszed légjen
 Szived bátrabb légjen
 Szivért szolni másnak nem szégjen.

4.

Boldogtalan ügjemet
 Szánd meg illj nagy estemet
 Nem mértem próbálni
 Szived ostromolni
 Félttem szégjenbe kell maradni.

¹ Lásd Erdélyi II. kötet 73. vers 40 l.² Lásd Erdélyi I. k. 49. sz. vers.

5.

Oh vagjha megnjerhetném
 Hogy szívedet elvehetném
 Gjászos életemet bánatos ügjemet
 Hogj talán örömmre tehetném.

Vége.

Más.

1.

Hagj békét viaskodó ó
 Midőn nem vagj hasznos jó ó
 Oh oh te szivem kinzó ó
 Szünnjél bajt okozó ó.

2.

A rám todult a sok baj jaj
 Szivemet hervasztó baj jaj
 Jaj jaj szivem mint fáj jaj
 Nints gyógyító olaj jaj.

3.

Lám mikor voltam igaz az
 Akkor is te voltál gaz az
 Az az bizanj és nem amaz
 A mit mondok való az az.

4.

Gjászban már öltöztette te
 Szivemet ki meg ette te
 Te te gutta születte
 Ennek oka voltál te.

5.

Igaznak nints jutalma ma
 Rosznak jut Aranj alma ma
 No ma nem bánom koma ma
 Oszolljunk egy mástól ma.

Vége.

Más.

A Görlitze tsak jár ha találja ollj kár
 Mej társától hiv párjától
 Megfosztotta szétosztotta
 Gjászolja s sajnállja.

A zöld ágra nem száll szive
 szomorán áll.

Njeg sohajtoz és ohajtoz
 Sir kesereg fojtja méreg
 Ugy busul könjve hull.

De ha talál társra kedve
 szerént másra

Szive örül s erdők körül
 Vigan jár kél s párosan él
 Mind végig éltéig.

Mint gerlitze madár Nagj
 Mihálj is ámbár

Sokat járván volt tsak árván
 Társa nélkül tsak egyedül
 Bánkodatt hánjkodatt.

De már nem kesereg örvendez a
 sereg.

A vőlegénj már nem szegénj
 Ért jó napot társot kapot
 Juliát jo léánt.

E párja éltének Öröme szivé-
 nek

Mivel házát s önnön magát
 Meg ujjittsa s vidámittsa
 Éltében lelkében.

Hogj élljen hát e pár kerülljen a
 pohár

A bort vigjék kiki igjék
 Egjest érte, hogy megérte
 Itt ülni hevülni.

Jó Uram Nagj Mihállj
 Bár immár talpan állj
 Vig napokat holnapokat
 Esztendőket jó időket Érjetek
 s élljetek.

Mennji fa jövése vagj fűszál növése
 Mennji buza kukuruza
 Az köpadon s vitéz hadon
 Meg fordul és el hul

Aldás annji jöjjen Gazdaság-
tok nőjjen
Jó egészség és békesség
A szeretet minden hitet
Ott érjen szemléljen.

Vége.

Más.

Szivemnek panaszszát sűrű könjveim
közt számlálom
Mert éltem folljását szerentsétlen-
nek találom
Sohult senki nintsen szívem
sérelmét
Ki meg enjhitse gjötrelmét.

Könjhullatásoknak tengerében
méltán merülhet
Terhes fájdalmában Boldogtalan
feje szédülhet
A ki világ álnokságát
megnézi
Siralját a méltán tetézi.

Bár próbáld ez világ merő
azon álhatatlanság
Minden fogadása s ajánlás paro-
látatlanság

A ki mit fogad elhadgja nevetvén
Álnok ravaszságát követvén

Légj bár szorgalmatos hiv
barátod keresésében

Nem leszesz szerentsés
illjeneknek lelésében

Szinből ki ki magát hívnek
mutattja

De szívének más gondolatja

A ki tehát mostan igaz barátjára
tanálhat

Angjali napokat szívének kénjére
számlálhat.

Az hiv barát igen betsüllendő
kints

Ez világon ennél kedvesb nints

Ezeket ki látod száj elmédben
s nyilván megérted
Ha ki hiv Barátod megbántod
s hiv szívét megsérted

Ha ki azzal illj álnokságot
tészesz

Álnok vagj s örökké a lészesz.
Vége.

Báró tartsd fel fejed hét óra
Serkenj fel bus görlitze szóra
Jaj szívem mint fáj édesem
Enjhűj meg hozzám kegiesen.

Árva vagjok árva pár nélkül
Mint görlitze madár pár nélkül.
Jaj szívem . . .

Árva vagjok árva pár nélkül
Nállad nélkül szép ortzám kékül.
Jaj szívem . . .

Báró nem volt tölled njugalnam.
Mégis tsalárdság lön jutalmam.
Jaj szívem . . .

Eleget éretted szenvedtem
Csalfás beszédidnek engedtem.
Jaj szívem mint fáj édesem
Enjhűj . . .

Gyönjörü madárkám szép ráró
Udvaram tzimere ur Báró
Jaj szívem . . .

Más.

Haj dinam dánam mint bánam
Hogj el hagjám szép országam
Dinam dánam még sem bánam
Hogj ide vetett bujdosásam
Mindenemből kiforgattak
Meg is vertek elis tsaptak
Haj dinam dánam mint bánam
Hogj el hagjám szép országam.

Hajdon énis Magyar voltam
Országomban uralkodtam.
Ettem ittam tántzat jártam
Dinom dánomat mondottam

Már szülte laktam földétől
Kedves magjar nemzetemtől
Eltávoztam s elpártoltam
Török zászló alá állottam.

Indulj Andor bujdosásnak
Uj szerentse próbálásnak
Ved a világot nyakadba
Szökjél innen más országba
Talán kivánt napod derül
Boldogságod vissza kerül
Indulj Andor . . .

(Csonka. Első része hiányzik.)

Büdösségét a huntzfutnak hogj
[szenvedheti
Méltóságos gjomor hogj bé veheti
Élj tehát már vélle ha ugj kedvelled
Az hatzubás tetves rühös németet
Telik kedved kasklójában manzle
[tájában
Melljet melljén kezén visel a kur-
(vannjában
Talpra áll még magyar Erdellj-
[országban.

Vége.

(Folytatása következik.)

Más.

Sárga tsizma veres nadrág ha tortjos
[is nem igen tág.
Kurta dolmány lapos sujtás vetett
[ágjban végig njujtás
Egy lábrol másra dötözögni s a ház
[földen hömpöjljögni
Mind a bolond kerülni még is el
[nem szédülni.

Magas patkó kurta dáma tizenhat
[esztendős máma
Pésma pixis szuszogos váll más-
[ként mint a peták ugy áll
Tarka szoknja két háram ing egj
[szügjelő s egj farmatring
Sok rühes kézen forgás kutjamodi
[vigjorgás

Szabó gjerek csizma legénj kaptzát
[is mástól kér szegénj
Asztal inas Lovász Petzér a Komor-
[njik melé befér
Mind jó neki szorulástól jól tudam
[nem kérdem mástól
Aszt hallottam felölle lesz valami
[belölle.

Vége.

Különfélék.

Fenséges védőnk, mint író.
A *Vadászlap* karácsonyi számában jelent meg József királyi herceg, az E. K. E. védője tollából az az érdekes vadász-tárca, mely Kis-Tapolcsányból, december 16-ról keltezve, az erdőben az *első hó*t írja le.

A rengetegben megjelenő első hópehelyt, majd a fákat döntögető

téli vihart és a hófehér pompájában ragyogó téli tájkép szépségeit költői lendülettel ecseteli természetkedvelő védőnk, ki kocsin hajtattott a vadászterületre, de megeredvén az eső, gyalog tért haza kastélyába, miközben egy szarvastehenet és egy vadkant ejtett el. E téli kirándulás *turista benyomásait* lapunk elején közöljük.

Fejedelmi turisták. Nem tartozik a ritkaságok közé, ha egy-egy koronás fő is bepillantani óhajt a havasok világába és személyesen keresi fel a természeti szépségeket.

Igy fenséges védőnk, *József* királyi herceg, ha mindjárt vadász szenvedélyből is, de gyakran gyönyörködik a tájszépségekben.

Helyén találjuk itt föleleveníteni, hogy 1856 szeptemberében ő felsége a király fiatal nejével megmázták a Grossglockner csucsát. A heiligenbluti papi lakban töltötték az éjszakát; hajnali 4 órakor misét hallgattak a kis falusi templomban, mielőtt néhány tapasztalt vezető kíséretében a havasi utra indultak volna. A 18 éves Erzsébet királyné az út egy részét lóháton tette meg, mialatt felséges férje gyalog ment. 1800 m. magasságban a tenger színe felett meredek hegyoldalon gyopárcsokrot szedett s azt azzal nyújtotta át szépséges hitvesének, hogy „ez az első gyopár, melyet életemben szakítottam.“ A később Erzsébet-pihenőnek elnevezett Wallner-kunyhóban a királyné visszamaradt, míg Ferenc József király a Grossglockner 2400 m. nyergéig fölhatolt.

Megboldogult Erzsébet királynénk turista utjait *Récsei Ede* k. r. tanár könyvbe foglalta; Margit olasz anyakirálynét a „Monte Rosa csucsán“ c. festmény örökíti meg az Olasz Alpesi Klub turini muzeumában: az abruzzoi herceg merész hegymászásait pedig az egész világ csodálja napjainkban is. Frigyes Ágost szász király, ki nemrég gyermekeivel a Magas-Tátra hegyeit mászta: f. évi augusztus 28-án a Triglav csúcsáról élvezte a panorámát, hová már vasutat is tervez egy prágai mérnök. Szárnysegéde és komornyikja kíséretében *Aichinger J.* vezetése mellett indult a király Mitterdorfból a Mária Terézia-kunyhóig, hol éjjeli szállásra tértek. Reggel fél 6-kor értek a csúcsra, hol egy órát töltöttek. A király egyszerű turistamódjára mindennel elégedetten és jó kedvvel gyalogolt s szorgalmasan fényképezett. Estére Mojstrana felé ereszkedtek alá és Tarvis irányában

utazott el a fejedelem egy 3 napos kirándulás emlékével. Azóta bizonyára sokan forgatják a krajnai menedék-kunyhók vendégekönyveit, melyekbe a szász király minden teketória nélkül beírta a nevét.

A farsang-hétfő a szászoknál.

Az újév második hétfője az a nap, melyet hajdan minden szász családnál és nagyobb társas összejövetelen tréfás vig lakomával és táncmulatásokkal ünnepeltek nemcsak a polgárság és köznép, de még a hivatalos személyiségek is.

Ezen a napon sült a tojás lepény, a ropogós fánk és a kürtös kalács, mely süteményeket vidámtársaságok fogyasztottak bor vagy puncs mellett.

A csáj vagy a rumos-tea csak az 50-es évek elején jött divatba. A farsang-hétfőnek a szászoknál kettős jelentősége volt. T. i. a falvakon ezen a napon választották az *Altschaft* néven nevezett egyháztanácsot (presbyterium), melyet ősi szokás szerint fél is eskettek s innen eredt a „geschworene Montag“ (eskütevő hétfő). Ez az egyik jelentősége. A közösségek papilakjaiban ilyenkor ünnepi lakoma volt, melyen a templomgondnokok és az ujonnan választott *Altshhaft* tagjai résztvettek.

Egy másik jelentősége az, hogy az „eskütevő hétfő“-vel vette kezdetét a farsang, a mennyiben adventtől e napig táncmulatást tartani tilos volt.

Ez a nap volt a vidám farsangi mulatozásoknak a kezdete. Ez a vidám népszokás mindinkább hanyatlott és vele együtt a tözsgyökeres néphumor is kiveszőben van.

Lassanként elhaltak a kedélyesség, vigság és humor tipikus képviselői, kik egy-egy társaságnak közkedvelt mulattatói voltak.

A mai ideges világ nemzedékei itt-ott már jóformán csak hallásból ismerik elődeik farsangi szokásait. Így van ez más népszokással is, hogy lassanként feledésbe mennek vagy a létérti küzdelem folytán divatját mulják. A farsang kezdetét minden nép egy vagy más módon megszokta

ünnepelni s az ujévi malac-sültnek pl. erdélyszerte babonás szerepe van a lakomákon. Így a „geschworene Montag“ tiszteletére is hajdan ennek a sültnek se volt szabad hiányoznia a szász családok farsanghétfői lakomáin. A szász városokban farsanghétfőtől hamvazó szerdáig minden kedden a nobel-bálokat tartották, vasárnaponként pedig a népbálokat.

Egy nobel-bálon történt egyszer, hogy egy előkelő urinő vonakodott az őt fölkerő egyszerű polgárral táncra kelni, de ez se volt rest és kedélyesen rászólt, hogy tessék csak táncolni, mert itt a *forint táncol a forinttal* (t. i. ennyi volt a belépő díj.) Azóta persze változtak a viszonyok s az ilyen kedélyességek is megszűntek.

Az „Örmény Múzeum“ sikerei.

Zajtalanul, de folyton érkeznek a tárgybeli adományok az Örmény Múzeum számára, melynek kulturális céljaira a múlt év végén látogatott előadásokat tartottak Szamosujvárt.

Lapunk szerkesztője utján pedig legujabban Strzygowski József udvari tanácsos, egyetemi tanár, az európai híró műtörténész Grácból, érdeklődik ez új intézményünk iránt, mely az egész világon az egyetlen örményjellegű nyilvános gyűjteményt foglalja magában. Strzygowski tanár, ki a keleti díszítő motívumok tanulmányozása terén elsőrangú szaktekin-tély az orientalisták körében, gyönyörű színes műmelléletekkel pazarul illusztrált örménytárgyú diszmunkáját küldötte az Örmény Múzeumnak ajándékol. A Tübingában kiadott nagy albumalaku könyv címe: A kisörményországi miniatürfestészet. (Die Kleinarmenische Miniaturmalerei.) Ez a bármely könyvtárnak is büszkeségére szolgáló nagyértékű mű az ugynevezett tübingiai örmény Evangelium miniatür festményeivel foglalkozik, melyek keletkezési ideje hiteles adatok alapján legalább ezer

évre vezethető vissza. A díszítő motívumok szakszerű leírása e könyvben valóságos kincsebánya az örmény stíl tanulmányozására. Itt említjük meg, hogy a keleti örménység körében megindítandó tárgygyűjtés bevezetésére Argutinszky-Dolgorukoff Boris herceg, a Kaukázus örménységének egyik legelőkelőbb képviselője, az évkönyvvé alakuló „Armenia“ folyóirat első francia és örménynyelvű abrégéjét saját költségén kiadta.

A lábszánkó, mint közlekedési

eszköz. Sok tekintetben téves az a nézet, hogy a lábszánkót csak hegyvidéken lehet használni, mert az általánosságban nem felel meg a valóságnak. Pl. Finnországban, hol jóformán teljesen sík föld az egész ország, nagyon sokat lábszánkóznak, sőt ott a nagy tövidékeket télen át szintén lábszánkóval szokták keresztül-kasul bejárni. A lapályon való lábszánkózás módja mindenesetre más. Pl. a ló után való lábszánkózás is, a sportszerű szórakozások ez elsőrangú neme, sík helyen a leginkább gyakorolható. Természetesen a ski inkább mély, úttalan nagy hőtömeg számára alkalmas közlekedési eszköz, mely fenn a Magas Északon úgyszólván nélkülözhetetlenné vált. Ott a téli kirándulások lábszánkó nélkül el se képzelhetők.

A ski ma már a vadászok körében is hódít, amennyiben Skandinávia jávorcserkészetre induló vadászai, Finnország medveűzői s újabban az Alpok zergevadászai ski felszerelés nélkül ki se indulnak vadászatra.

A ski főelőnye abban áll, hogy a vele jól begyakorolt egyén a hótalpakkal villámgyorsan pár óra alatt képes rengeteg hegyvidéki uradalmakat bejárni.

Vadászt és vadórt egyaránt óriási erőfeszítéstől kiméli meg a lábszánkó, mely a korcsolya és szánka közt foglalva helyet jön segítségükre.

A fogarasi, szebeni, gyalui, hunyad-megyei, sőt a beszterce-naszódi és alsófehérmegyei vadászterületeken is télen a ski használata jó szolgálatot tehet.

A fődolog, hogy lábunk talpa beleilleszkedjék a ski-talpak mélyedéseibe. E célból ujabban a skit hajlítható acélszerkezettel szokták ellátni, melynek elmés konstrukciója mellett még le is térdelhetünk.

Ez a szerkezet a láb nagyságához mérten szabályozható. A szerkezetet

kiegészíti egy kis fékező, mely megakadályozza azt, hogy visszafelé csússzunk vagy éppen hátraessünk.

Ujabban Európában is már úgy járnak a kirándulók lábszánkózni, mintha korcsolyázni mennének és pláne a nemzetközi sporttelepeken rendezett ünnepélyek és versenyek a téli sport legkülönbözőbb neveit kezdik meghonosítani. Hegymászásnál és aláereszkedésnél a ski szerepe turista szempontból is igen fontos, de még sík helyen is jó eszköznek tekintendő.

Könyvesház.

Gleccser-nyomok a Fogarasi-hegységben. *Lucerna* R. dr. brünni tanár ezen a címen tanulmányt írt a „Zeitschrift für Gletscherkunde“ legújabb számába és annak különlenyomatát megküldve, *M. Kovács* Géza főtítkárnak az egyesületi könyvtár használatáért és a nyújtott fölvilágosításokért meleg köszönetet mond. Említett geológus ugyanis Erdélyben és így Kolozsvárt jártában az E. K. E. irodájába is ellátogatott s a Fogarasi-hegységre vonatkozó hazai szakirodalmat tanulmányozta. Az érdekes kis dolgozat magyar kivonata a következő:

Már mintegy 25 éve ismeretesek Erdély déli határán a jégkorszak nyomai. *Lehmann* érdeme, hogy azokra rátalált, ki észleleteit jóformán csak a magas régióra terjesztette ki.

Herbich azonban már az alacsonyabb hegyi régiók eljegesedését is gyanította. Ma már tájékozva vagyunk ugyan, ugymond szerző, az eljegesedés ténye felől, de sem a gleccser legnagyobb foku kiterjedéséről, sem

a jégkorszaki hó öv pontos magaslati határáról nincs biztos tudomásunk.

Erdélyi szakemberek közül szerző *Bielz*-re és *Primics* György dr.-ra is hivatkozik. *Lucerna* tanár megfigyelései szerint az a nézet, hogy Magyarország délkeleti szélén a jégkorszaki hóhatár észrevehetőleg magasabban fekszik, mint az Alpok délkeleti végén, alig vonható többé kétségbe.

A Fogarasi-hegységben tehát a gleccser jelenségek sorrendje általában az Alpokéhoz hasonlít.

A gleccser-nyomok szakszerű magyarázatára nem térünk ki, elég annyit megjegyeznünk, hogy szerző a rövid időre szabott kirándulásai és kutatásai közben nem akart behatóbb tanulmányokat végezni, inkább csak némi átnézetet óhajtott szerezni az őt érdeklő témáról. Az E. K. E. könyvtárának nyilvánvaló hasznát bel- és külföldi turisták eddig is elismerték ugyan, de a jelen eset azért érdemes a megemlítésre, mert egy szak tudós figyelmének kiváló tanujelét bizonyítja.

A Magyarországi Kárpát Egyesület 34-ik évkönyve. A szokott érdekes és szakszerű tartalommal jelent meg iglói testvéregyesületünk legújabb évkönyve, melyben *Siegmeth Károly*, *Weber Samu*, *Englisch Károly dr.*, *Hajts Béla*, *Wünschendorfer Károly*, *Marcsek Andor*, *Jármay László dr.*, *Czirbusz Géza dr. stb.* ismert neveivel találkozunk. Ezuttal csak az első közleménnyel kívánunk bővebben foglalkozni. A bevezető cikkely ugyanis nem más, mint a M. K. E.-nek a kormányhoz intézett terjedelmes emlékirata, mely kifejti, hogy a turistaság, az idegenforgalom, a nyaraló és fürdőgynek a fejlesztése elsősorban szolgálják hazánk közgazdasági érdekeit. Behatóan ismerteti az emlékirat az 1881. évi kisajátítási törvény indokolt módosítását, az 1876. évi XIV. t. cikk revízióját, a három Tátrafürednek Popráddal váfó vasúti összeköttetését; végezetül pedig egy nagy-szabású munkaprogrammot állapít meg a memorandum, mely új menedékházakra 48000 k., menedék kuny-

hók építésére 2000 k. és utak készítésére 100000 k. összegre menő költség előirányzatot tart szükségesnek, hogy a Tátra teljes föltárása elérhető legyen. Az obszervatórium felállítása, diákszallók létesítése, az egyesületi muzeum fentartására és az Aggteleki barlang fejlesztésének költségeivel záródik a terjedelmes kérvény, mely a kormány támogatását kéri a magyar turista- és idegenforgalmi propaganda anyagi segélyezésére. Nagyon örülnénk, ha a M. K. E. célt érne és legalább részben megkapná az államsegélyt, melyet mi erdélyiek szintén oly régóta szorgalmazunk. Ezzel legalább megtörne a közöny az iránt, hogy a turistaság nem egyéb holmi testgyakorló sportnál, illetve szenvedélynél, melynek egyenesen országos érdekek követelik a fölkarolását. Még megemlítjük a Hernád áttörést és az Igló melletti Bélaszorost ábrázoló, szép fénynyomatú mellékleteket, melyek a Lövy Mór és Nikházi Frigyes szerkesztésében megjelent évkönyvet díszítik.

Egyesületi élet.

Az E. K. E. turista összejövetele.

F. évi február 6-án igen szépen sikerült összejövetelt rendezett az E. K. E. a New-York szállóban. Ez alkalommal *M. Kovács Géza* főtitkár a betegség miatt távollévő *Heppes Miklós* elnök helyett üdvözölte a szép számban megjelenteket és egyben jelentést tett a múlt év folyamán tervezett és megtartott kirándulásokról majd pedig a multak tapasztalataiból levonható tanúságokra utalva javasolta, hogy előre meg nem határozott időpontban, ötlet-szerűen az időjárásához mérten Kolozsvár közvetlen környékre teendő több kisebb kiránduláson kívül ren-

dezen az egyesület 4-5 nagyobb szabású kirándulást és azok mindenike a vidéki osztályok bevonásával tartassék meg. Kedélyes és barátságos eszmecsere után a javaslatot elfogadták és a kivittel megbízták a főtitkári hivatalt. Ezek szerint nagyobb kirándulást rendeznek a Marostorda, Csík, Háromszék, Udvarhelyszék székely vármegyékbe, Hunyadvármegye természeti szépségeihez, továbbá a Biharhegységben levő egyesületi alkotásokhoz. Ezután Tanács József emelkedett szólásra és éljenzés között éltette *Apáthy Istvánt* és nejét mint az *Ujvilág*ot is bejárt

lelkes turistákat. *Apáthy* a tőle megszokott lelkes szavakkal köszönte meg a szíves figyelmet és egyben röviden és találóan jellemezte Amerikát és az ottani viszonyokat, a melyekből sokat lehet okulni és tanulni, de irigyelni vajmi keveset. Oriási számok és méretek vannak ugymond, de a minőségre nem adnak semmit. Gyönyörködni, élvezni ottan alig lehet. Megtanulta odakünn még jobban becsülni azt, a mi az édes miénk. Sok nehézség, baj van itthon is, de a kis *Erdélyt* nem adná az egész Amerikáért. Emeli poharát az összejövetelre megjelent turista társak egészségére. Ezután *M. Kovács* Geza emelte poharát *Récsei* Edére, a ki a nyár folyamán a vcn Europa legészakibb pontjáig turistáskodott. *Récsei* megköszönve a megemlékezést utalt arra a tapasztalatára, hogy a külföldön is a nők a turistaság leglelkesebb apostolai, élteit az E. K. E. összes turista hölgyeit. Majd nagy tetszés mellett *Szekula* Ákos szólalt fel melve poharát kézdívásárhelyi Pap Mihály ezredesre, a ki nemcsak az E. K. E.-t. hanem az összes közügyeket a legnagyobb lelkesedéssel és önzetlenül szolgálja. Az összejövetelen részt vettek: *Apáthy* Istvánné, *Fodor* Jánosné, *Kádár* Jánosné, *Kovács* Gézané, *Kovács* Biri, *Monoki* Irma, *Novelly* Lajosné, *Pálffy* Ernőné, *Schönberg* Miksáné, *Szabó* Mária, *Timár* Lajosné és leánya, *Virágháty* Gyuláné, *Hirt* György dohánygyári igazgató, dr. *Páter* Béla akad. tanár, *Szekula* Ákos vezérfelügyelő, *Sárdi* Lőrinc magán hivatalnok, *Récsei* Ede kegyesr. tanár, *Pálffy* Ernő birtokos, *Stern* Izidor hivatalnok, *Theil* Frigyes, *Schönberg* Miksa, *Pap* Kristóf, *Novelly* Lajos kereskedők, *Lázár* Ödön irodatiszt, dr. *Kádár* János bankigazgató, *Tanács* József gyógyszerész, *Pap* Mihály ezredes, *Timár* Lajos irodavezető, dr. *Pataky* Jenő orvos, *Fodor* János ellenőr, *Halász* Gábor pt. tiszt. *Holló* Károly tanár, *Virágháty* Gyula, *Apáthy* István egyetemi tanár és *M. Kovács* Géza E. K. E. főtitkár. A társaság a legjobb hangulatban éjfélig volt együtt.

Az E. K. E. Háromszék vármegyei osztályának ujjászervezése.

Folyó évi január hó 17-ére *Elekes* Béla főispán értekezletet hívott össze, hogy a hosszabb idő óta nem működő háromszékmegei osztály ujjászerveztessék. Az értekezlet megnyitása után Főispán üdvözölte az E. K. E. központ képviselőjében megjelent *M. Kovács* Géza főtitkárt és egyben felkérte őt előterjesztéseinek megtételére. A főtitkár legelőször is tolmácsolta a központ üdvözlését, majd részletesebben vázolta, hogy az E. K. E. háromszéki osztálya, a melynek tevékenysége idő multával semmivé lett, annak idején igazán hasznos minnkát indított meg s az egész vármegyére kiterjedő praktikus szervezetével mintául szolgálhatott. Már az első években több kirándulást rendezett egyes természeti szépségekben bővelkedő helyekre és fürdőkre, ezenkívül felolvasásokon népszerűsítette a turistaság ügyét s hathatós eszközévé vált a meginduló idegenforgalomnak. Anyagi ereje is növekedett s ha a megindult mozgalom el nem alszik, ma ez az osztály már országos hírv és tekintélyű turistasági központ lehetne. Sajnos azonban, hogy a lelkesedés nem tartott sokáig, egykét év mulva a működés névlegessé vált, mint annyi más helyi egyesületnél.

Ezt a régen megindult és elaludt mozgalmat hivatása életre kelteni s azzal a székelyföldi idegenforgalmat fokozni az ujjáalakuló E. K. E. osztálynak.

Ehhez felajánlja a kolozsvári központ segédkezését, rendelkezésére bocsátja kiadványait, továbbá kirándulási tervekkel, térképekkel és folyóiratával stbbi támogatja az osztályt.

A főtitkár ezután ismertette az alapszabályokat, az ügyrendet, majd azokat a kedvezményeket, amelyekkel a tagság és a kirándulásokon való részvétel jár s *fölhívta a gyűlést az alakulásra* és tekintettel arra, hogy az alapszabályok erre jogot adnak indítványozza, hogy az értekezlet mondja ki az osztálynak ujjá-

alakulását és már most válassza meg a főbb tisztviselőket. Elnöklő főispán az értekezletnek helyeslő nyilatkozata után határozatilag kimondotta az osztálynak megalakulását s kijelentette, hogy a legnagyobb készséggel támogatja az osztályt hazafias és nemes munkájában. Ezután közfelkiáltással a tisztikar a következőleg alakult meg: elnök lett Elekes Béla, társelnök Király Aladár dr., titkárok Gödri Ferenc és Benkő Pál, pénztárnok Potsa János, jegyzők Sipos Dezső, Imre Béla, Málík Loránd és Benedek István.

Főtitkár jelenti, hogy az osztálynak takarékpénztárilag kezelve 2000 és néhány korona vagyona van. Indítványozza, hogy ez összegből 1000 korona tőkésítették. 1000 koronából pedig adja ki az osztály a vármegye turista kalauzát. Továbbá kezdjen taggyűjtést és a mikor a szervezés munkája befejeződött kora tavasszal hívjanak össze újabb közgyűlést, a mikorra készítsék elő több jelentékeny kirándulásnak tervezetét, továbbá a tavasz folyamán kezdjék meg az útjelzési munkálatokat. A javaslatok elfogadása után az ülés véget ért.

Az E. K. E. új tagjai 1907. július hó 31-ikétől január hó 31-ikéig.

Alapító tag 200 koronával.

Kolozsvári M. Á. V. üzletvezetőség tisztviselő testülete.

Rendes tagok (évi 6 koronával.)

Poppa László cs. és kir. tűzérkapitány, Keller Arthur joghallgató, Gáspár Ármin áll. el. isk. tanító, dr. Szekeres József rom. kath. plébános, dr. Fabinyi Leó kir. közjegyző jelölt, Egyetemi Athletikai Club Kolozsvár, Ev. Ref. Székely Mikó Collegium Sepsiszentgyörgy, Kövendi Veress Lajos törv. joggyakornok, Beldi Pál várm. főjegyző, dr. Király Aladár

alispán, Imre Béla titkár, Potsa János vm. aljegyző, dr. Demeter Gyula tb. főjegyző, Málík Loránd alpolgármester, Sipos Dezső aljegyző, Benedek István köz. ig. gyakornok, Elekes Béla főispán, Pogány Béla alispán, Varga Lajos tanár, Bottyán József tanár, Bartos Indár tanár, Ballun Ernő tanár, Szeles Henrik tanár, Tárján Ödön tanár, ifj. Schneider József tanár, Gölner Károly igazgató, Bruner Ferenc tanár, Balog Géza kereskedő, Kodra Gyula p. ü. számellenőr, Balázs Béla tanár, Boga János áll. tanító, Kuzailla Péter tanár, Frank Zoltán tanár, Kassay Kelemen rom. kath. rendfőnök, Szalay Rezső tanár, Pesthy Gábor gyógyszerész, ifj. Bordeaux Pál magánzó, dr. Tassy B. László ügyvéd, Lukács Zoltán áll. tanító, Raikics Antal áll. tanító, Lup János áll. tanító, Székely Mózes kir. erdő felügyelő, Teimer Boleszláv mérnök, Dénes Károly kir. tanfelügyelő, Kotoroj Péter áll. tanító, dr. Gaál István főreál isk. tanár, Dubiniewicz Oszkár droguista, Adler Arthur fényképész, Fogarasi Casinó Elnöksége, Hutter Kálmán tanárjelölt, Niklász Ágoston kat. főmérnök.

Gyűjtés a Czárán-emlékre.

— Negyedik közlemény.

Felolvasásokból 228 korona 28 f. Lészay Ferenc 50 k., Gyöngyössy Béla, Handl Károly, Handl Károlyné, Kirchner Hermanné és férje, dr. Konrády Dániel, Lészay Ferencné, Merza Gyula 10—10 k.; Homicskó Aladár 6 k., dr. Némethy Gyula 2 k., Bányay Albert, Bodnár Istvánné, Cibere István, Katona Géza, Lozsa Rezső, Pető Jenő, Simon Balázs, Szabó Miklós, Szatmáry József, XX. (Enyeter Ferencné gyűjtése Kolozsvár) 1—1 k. A Czárán-emlékalap az eddigi 1360 k. 13 f. összeggel kamatostól együtt jelenleg 1812 k. 79 f.

Szerkesztő: **Merza Gyula.**